

บทความวิจัย

เรื่อง ทรงผม : ร่างกายกับพื้นที่ของการช่วงชิงทางสังคมและวัฒนธรรม

โดย

นางสาว อรกานต์ บุรณะโสภณ

รหัสนักศึกษา 05520671

เสนอ

อาจารย์นาคยา อยู่คง

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิชา 450 460 การศึกษาเอกเทศ

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2555

ชื่อเรื่อง	ทรงผม : ร่างกายกับพื้นที่ของการช่วงชิงทางสังคมและวัฒนธรรม
ชื่อผู้วิจัย	นางสาวอรกานต์ บุรณะโสภณ รหัสนักศึกษา 05520671
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์นาคยา อยู่คง
ปีการศึกษา	2555
คำสำคัญ	ทรงผมของคนญี่ปุ่น การควบคุมร่างกาย อัตลักษณ์
บทคัดย่อ	

งานวิจัยเรื่อง ทรงผม : ร่างกายกับพื้นที่ของการช่วงชิงทางสังคมและวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทรงผมของคนญี่ปุ่นและสาเหตุการเปลี่ยนแปลงของทรงผมในแต่ละยุคสมัย และวิเคราะห์ทรงผมในแง่มุมมองของสังคมศาสตร์ ซึ่งมีวิธีการศึกษาด้วยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อาทิ หนังสือ บทความจากวารสาร บทความทางวิชาการ และข้อมูลจากสื่อออนไลน์ต่างๆ และได้นำกรอบแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์เรื่อง มนุษย์กับศิลปะ, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม , ทัศนนิยม, การเมืองเชิงชีวอำนาจ (Bio power) ของมิเชล ฟูโก และอัตลักษณ์ มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะทรงผมของคนญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคม ลักษณะทรงผมของญี่ปุ่น สามารถแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ ยุคที่1ยุคทรงผมแบบดั้งเดิม: ยุค โคะฟุง (ค.ศ.250-538) ยุคที่2 ยุคแห่งการปรับเปลี่ยนและสร้างรูปแบบทรงผม: ยุคอะซึเกะถึงยุคอะซึจิโมะโมะยะมะ (ค.ศ.538- 1603) ยุคที่3 ยุครุ่งเรืองของทรงผม: ยุคเอโดะ (ค.ศ.1604 - 1868) ยุคที่4 ยุคผสมผสานระหว่างทรงผมญี่ปุ่นกับทรงผมตะวันตก: ยุคเมจิ ถึง ยุคโชวะ (ค.ศ.1868-1970) และยุคที่5 ยุควัฒนธรรมนิยมทรงผมญี่ปุ่น: ปลายยุคโชวะ ถึงยุคเฮเซ (1980 - ปัจจุบัน)

และจากการศึกษาทรงผมในแต่ละยุคพบว่าทรงผมไม่ใช่เป็นเพียงแค่องค์ประกอบสร้างทางร่างกายแต่ทรงผมกลายเป็นพื้นที่ของการสร้างอำนาจและช่วงชิงทางสังคมและทางวัฒนธรรม ทรงผมเป็นพื้นที่ของการควบคุมร่างกาย โดยตั้งยุค โคะฟุงจนถึงยุคเอโดะซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นสังคมประเพณี ทรงผมเป็นพื้นที่ของการควบคุมทางเพศและชนชั้นอย่างชัดเจน รูปแบบทรงผมที่ประกอบสร้างขึ้นมาเป็นสิ่งที่ควบคุมคนให้มีการแบ่งแยกเพศและชนชั้นทางสังคมโดยผ่านทรงผมที่แต่ละเพศและชนชั้นจะทำทรงผมที่แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคม ต่อมาในยุคเมจิถึงปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ การควบคุมคนโดยจำกัดให้ทำทรงผมตามแบบที่ผู้นำ/ผู้ปกครองหรือค่านิยมในสังคมกำหนดได้เปลี่ยนแปลงไป คนญี่ปุ่นมีเสรีภาพใน

การเลือกทำทรงผมแบบต่างๆมากขึ้น ทำให้ทรงผมไม่ใช่พื้นที่ของการควบคุมทางเพศหรือชนชั้น แต่ทรงผมกลายเป็นพื้นที่ของการสร้างตัวตนสร้างอำนาจของแต่ละคนที่จะควบคุมตัวเองโดยผ่านทางการทำทรงผมแบบต่างๆ ในขณะที่เดียวกันทรงผมไม่ได้สร้างอำนาจให้คนในยุคปัจจุบันมีอำนาจโดยสมบูรณ์แบบ เพราะทรงผมก็ยังคงควบคุมให้คนญี่ปุ่นทำทรงผมแบบต่างๆภายใต้กระแสสังคมที่มีธุรกิจแฟชั่นและสื่อสารมวลชนเป็นผู้สร้างกระแสนิยมนั้นขึ้นแต่ไม่ใช่อำนาจทางการเมือง/ผู้ปกครองเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งหากทำตามรูปแบบทรงผมนั้นก็จะเป็นคนมีอำนาจมีตัวตนในสังคม ซึ่งอำนาจนั้นคืออำนาจที่ได้มาจากทรงผมซึ่งเป็นทุนทางร่างกายของของแต่ละคน

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศญี่ปุ่นมีลักษณะเป็นหมู่เกาะที่ถูกล้อมรอบไปด้วยทะเลและมหาสมุทร ความเป็นเกาะที่แยกตัวออกจากพื้นแผ่นดินมีผลทำให้สังคมญี่ปุ่นมีศักยภาพในการเลือกรับหรือไม่รับวัฒนธรรมจากต่างถิ่นได้ง่ายกว่ารัฐและสังคมที่อยู่บนพื้นแผ่นดินใหญ่(อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2548:16) ประเทศญี่ปุ่นจึงจัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนหลายอย่าง รวมไปถึงมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาทิเช่น ฮาราจูกุ โดยสิ่งที่เห็นเด่นชัดที่ฮาราจูกุคือ แฟชั่นเรื่องการแต่งตัวโดยเฉพาะ การทำทรงผมแบบต่างๆและการทำสีผม ที่นอกจากจะแสดงลักษณะของคนญี่ปุ่น เป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องมองแล้วนั้นยังเป็นสิ่งที่คนไทยคุ้นเคยเป็นอย่างดีจากกระแสวัฒนธรรม J-POP (เจ-พ็อบ) ซึ่งเป็นลักษณะของการที่วัฒนธรรมญี่ปุ่นเผยแพร่เข้ามาในเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นละครทางโทรทัศน์, ภาพยนตร์, เพลง pop หรือ rock, การ์ตูนญี่ปุ่น รวมทั้งการแต่งกาย (Cosplay) หรือการแต่งตัวเลียนแบบการแต่งกายและบุคลิกของตัวการ์ตูนหรือดารานักร้องญี่ปุ่นที่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย จากสารนิพนธ์ปี 2550 เรื่อง การดัดแปลงร่างกายของวัยรุ่นญี่ปุ่น โดยนางสาว สุทธิศิริ พิชัยกุลเขียนไว้ว่า การแต่งกายและดัดแปลงร่างกายของคน โดยเฉพาะวัยรุ่นในแต่ละประเทศทั่วโลกนั้น วัยรุ่นญี่ปุ่นถือว่ามีความเด่นชัดและหลากหลายมากที่สุด ในสมัยที่เริ่มมีการทำสีผมแรกๆช่วงประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาผู้หญิงจะทำสีผมสีฉูดฉาด แต่ในปัจจุบัน ผู้ชายก็นิยมทำสีผมไม่แพ้ผู้หญิงเลยทีเดียว

ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์การติดต่อสื่อสารด้วยเทคโนโลยีต่างๆได้รับการพัฒนาส่งผลให้เกิดสภาวะโลกไร้พรมแดน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการเลียนแบบวัฒนธรรมเกิดขึ้น(สมพร แก้วทรัพย์ศักดิ์, 2551: 1) ปัจจุบันพบว่ากระแสแฟชั่นทรงผมญี่ปุ่นเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย เช่นกระแสแฟชั่นที่เรียกกันว่า “กังกุโร” ที่นิยมในหมู่นักเรียนมัธยมปลาย คือการจัดการทำผมให้กระเซอะกระเซิงที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทาเปลือกตาด้วยอายแชโดว์สีขาว ดัดขนตาปลอมเป็นแพ ทาลิปสติกให้หนากว่าริมฝีปากจริง ใส่เสื้อสายเดี่ยว ใส่กระโปรงให้สั้น กระแสแฟชั่นทรงผมที่นิยมเลียนแบบทรงผมนางเอกในหนังสือการ์ตูน หรือ เลียนแบบนักร้องชื่อดัง แม้แต่ในหน้าร้อนที่นิยมทำทรง

ผมที่มีครวบเป็นจุกขึ้นไปมีลักษณะคล้ายรังนก จึงถูกเรียกว่า ทรงผมทรงรังนก (ลักษณะ ปันวิชัย, 2545:16) และแม้ว่าในปัจจุบันกระแสแฟชั่นทรงผมญี่ปุ่นอาจจะไม่ค่อยได้รับความนิยมเท่ากับกระแสแฟชั่นเกาหลี แต่กระแสแฟชั่นทรงผมญี่ปุ่นก็ยังคงส่งอิทธิพลให้กับกระแสแฟชั่นในทุกๆประเทศในเอเชีย เนื่องจากแฟชั่นญี่ปุ่นมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง อันเนื่องมาจากสังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมที่ค่อนข้างปิด จึงทำให้มีแนวคิดและการแสดงออกที่แตกต่างออกไปจากสังคมอื่น (สมพร แก้วทรัพย์ศักดิ์, 2551:31)

ทรงผมจึงไม่ใช่แค่เพียงการตกแต่งร่างกาย แต่ทรงผมได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นญี่ปุ่น เพราะพื้นที่ที่จะสร้างตัวตนได้ดีที่สุดก็คือ ร่างกายของตนเอง ร่างกายเป็นพื้นที่ที่แสดงอัตลักษณ์ เพื่อแสดงอำนาจ และได้อำนาจมาจากการใช้ร่างกาย ตามวาทกรรมที่สังคมกำหนด ซึ่งสังคมก็ได้สร้างอุดมการณ์ ค่านิยม และวาทกรรมเกี่ยวกับร่างกายที่ดี สวยงาม ควรเป็นอย่างไร จนกลายมาเป็นอุดมการณ์หลักที่สังคมยอมรับ (นาตยา อยู่คง, 2555:35-37) ในยุคเอะโดะ (ค.ศ.1604 - 1868) ทรงซังโกะ เป็นทรงผมที่ผู้ที่เตรียมตัวเป็นเกอิชาจะทำก่อนพิธีเอริคาเอะ หรือ พิธีกลับปกเสื้อ เป็นเวลาสองอาทิตย์ โดยจะเกล้าผมขึ้น บิดให้เป็นห่วง ปล่อยหางผมเอาไว้ด้านหลัง และเจ้าของสำนักเกอิชาจะเป็นผู้ที่ตัดชายผมที่ปล่อยไว้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการตกลงใจ เต็มใจที่จะทุ่มเท และอุทิศตนให้กับการประกอบอาชีพเกอิชา นอกจากนี้ทรงซังโกะยังเป็นทรงผมของผู้หญิงที่แต่งงานกับชนชั้นพ่อค้าและหน้าที่ในการตัดชายผม จะเป็นหน้าที่ของสามี ทรงผมนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ของภรรยาที่จะต้องแสดงความจงรักภักดีต่อสามีและครอบครัว ดังที่กล่าวมานั้นทรงผมจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าทรงผมมิใช่เรื่องของร่างกายเพียงอย่างเดียว (วัลลภาภรณ์ ทัพพะปุระณะ, 2550:35)

อีกด้านหนึ่งเมื่อบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงทรงผมก็มีการเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันสังคมญี่ปุ่นถูกเรียกว่า ประชาธิปไตยในแฟชั่น จากหนังสือเรื่อง จดหมายจากเกียวโต โดยลักษณะ ปันวิชัยเขียนไว้ว่า ผู้หญิงญี่ปุ่นดูเหมือนจะเชื่อว่าทุกคนมีสิทธิ์ที่จะสวย ทำให้ผู้หญิงทุกคนเชื่อว่ามี ความสวยหลายแบบ และทุกคนมีสิทธิ์ที่จะสวยในแบบของตัวเอง กลุ่มคนที่แต่งตัวประหลาดหรือทำทรงผมแปลกๆ อาจเป็นแฟชั่นที่อยู่นอกเหนือความงามไปแล้ว มันเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความกล้าหาญไม่น้อยในการแหวกออกจากกรอบความงามที่มีอยู่แล้วในสังคม ในสังคมประชาธิปไตยและความเท่าเทียมที่ระบบทุนนิยมสร้างขึ้นมา แฟชั่นไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ตราบใดที่คุณมีเงินซื้อหา คุณก็มีสิทธิ์ยืนอยู่บนความสวยงาม ขณะเดียวกันกลุ่มคนเหล่านี้อาจกำลังตั้งคำถามกับอำนาจ ระเบียบ กฎเกณฑ์ และค่านิยมหลักๆในสังคม เรื่องแฟชั่นและความงามย่อมเป็นพื้นฐานของการปลดปล่อยตนเองออกจากระบบอำนาจนิยมและเป็นความหวังที่จะเห็นประชาธิปไตย (ลักษณะ ปันวิชัย, 2545:15-19)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าทรงผมมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นการสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าทรงผมไม่ได้เป็นเพียงแค่อวัยวะที่ปกคลุมศีรษะบนร่างกายตามธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่ทรงผมยังกลายเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ทรงผม ของคนญี่ปุ่นซึ่งเป็นเรื่องที่ยังไม่มีใครทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ โดยจะศึกษาถึงลักษณะทรงผมของคนญี่ปุ่นในแต่ละยุคสมัยเริ่มจาก ยุค โคะงะฟุง จนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่ก่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงอย่างไรและนำแนวความคิดทางสังคมศาสตร์คือ มนุษย์กับศิลปะ แนวความคิดตรรกนิยม แนวความคิดการเมืองเชิงชีวอำนาจBiopower และ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นประเด็นทางสังคมในเรื่องของวัฒนธรรมทรงผมของคนญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาทรงผมของคนญี่ปุ่นในแต่ละยุคสมัย
2. ศึกษาสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทรงผม
3. วิเคราะห์ทรงผมของคนญี่ปุ่นในแง่สังคมศาสตร์

วิธีการวิจัย

1. เก็บข้อมูลโดยใช้แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ
 - 1.1 เก็บข้อมูลจากสื่อตีพิมพ์ชนิดต่างๆ
 - หนังสือ , บทความ
 - เอกสารงานวิจัย
 - 1.2 เก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำมาโดยนำแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทความวิจัยนี้ทบทวนวรรณกรรมโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นตัวตั้งและใช้ข้อมูลจากหนังสือ โดยแบ่งเป็น 1.หนังสือที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดมนุษย์กับศิลปะ, แนวความคิดตรรกนิยม, แนวความคิดBio power และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทรงผม มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ข้อที่1. เพื่อศึกษาทรงผมของคนญี่ปุ่นในแต่ละยุคสมัย

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทรงผม

1.1 วัลลาภรณ์ ทัพพะปุระณะ เขียนสารนิพนธ์ปี2550 เรื่อง “เกอิชาในสังคมญี่ปุ่น ภูมิหลัง ประวัติความเป็นมา และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง” กล่าวถึงลักษณะทรงผมของเกอิชา ดังนี้

เกอิชามีการทำทรงผมที่หลากหลายในสมัยที่เป็นไม โกะ (ชื่อเรียกของผู้หญิงที่ฝึกหัดในการเป็นเกอิชา) เริ่มแรกไม โกะจะต้องไว้ผมมีความยาวพอที่จะรวบผมเกล้ามวยได้ ไม โกะจะมีทรงผมด้วยกัน 5 ทรง ดังนี้

1.ทรงวาเรชิโนบุ (Wareshinobu)

เป็นทรงแรกที่ไม่ โกะจะต้องทำเพื่อเข้าพิธีเปิดตัวไม โกะครั้งแรก การทำผมทรงนี้เริ่มแรกจะเกล้าผมขึ้นเป็นทรงวาเรชิโนบุ พันมวยตรงกลางกระหม่อมด้วย คาโน โกะ หรือ แถบผ้าไหมสีแดงมีจุดสีขาว ซึ่งจะพันทั้งส่วนบนและล่างของมวยผม และจะประดับชุดเครื่องประดับสามเหลี่ยมทำจากเงินและทองจำนวนหกชิ้นซึ่งจะ

ปักประดับอยู่ตรงส่วนของมวยผม ไมโกะจะยังคงทำผมทรงนี้เป็นเวลาสามปีหลังจากพิธี เพื่อเป็นการแสดงถึงความป็นรุ่นเยาว์ของไมโกะ

2. ทรงโอฟูคุ (Ofuku)

เป็นทรงผมที่เปลี่ยนจากผมทรงวารชินโนบุ หลังจากพิธีเลื่อนขึ้น ไมโกะรุ่นเยาว์เป็นไมโกะรุ่นใหญ่ หรือจะทำผมทรงนี้หลังจากที่มีผู้อุปถัมภ์คนแรกแล้ว แต่ภายหลังไมโกะจะเปลี่ยนเป็นทรงโอฟูคุในวันเกิดอายุที่ 18 ปี หรือหลังจากเริ่มเป็นไมโกะได้ 3 ปี ทรงโอฟูคุเหมือนกับทรงวารชินโนบุ เพียงแต่จะพันแถบผ้าไหมสีแดงเพียงส่วนบนของมวยผมเท่านั้น ส่วนเครื่องประดับก็จะคล้ายกัน

3. ทรงซังโกะ (Sango)

ทรงผมที่จะทำก่อนพิธีเอริคาเอะ หรือ พิธีกลับปกเสื้อ เป็นเวลาสองอาทิตย์ โดยจะเกล้าผมขึ้น บิดให้เป็นห่วง ปล่อยหางผมเอาไว้ด้านหลัง และเจ้าของสำนักเกอิชาจะเป็นผู้ที่ตัดชายผมที่ปล่อยไว้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการตกลงใจ เต็มใจที่จะทุ่มเท และอุทิศตนให้กับการประกอบอาชีพเกอิชา นอกจากเกอิชาที่ทำทรงผมนี้แล้ว ทรงซังโกะยังเป็นทรงผมของผู้หญิงที่แต่งงานกับชนชั้นพ่อค้าและหน้าที่ในการตัดชายผม จะเป็นหน้าที่ของสามี ทรงผมนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ของภรรยาที่จะต้องแสดงความจงรักภักดีต่อสามีและครอบครัว

4. ทรงคัทสึยามะ (Katsuyama)

ไมโกะรุ่นใหญ่จะทำผมทรงนี้และประดับด้วยปิ่นปักผมพิเศษ การทำทรงนี้เริ่มแรกจะต้องเกล้าผมให้เป็นทรงคัทสึยามะก่อน และจะประดับตกแต่งด้วยปิ่นปักผมหลายแบบ เช่น ปิ่นดอกไม้ ปิ่นหยก ไมโกะจะปักปิ่นพิเศษที่เรียกว่า บงเทน ซึ่งจะมีสีชมพูและเงิน เป็นรูปวงกลม โดยจะปักตรงกลางมวยผม ฐานของมวยผมจะพันด้วยแถบผ้าไหมสีแดงปักกลดลาย

5. ทรงยักโกะชิมาดะ (Yakko Shimada)

ไมโกะรุ่นใหญ่จะทำผมทรงนี้ในช่วงเทศกาลสำคัญๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ การทำผมทรงนี้แรกเริ่มจะต้องเกล้าผมเป็นทรงยักโกะชิมาดะ และประดับด้วยเครื่องประดับที่แตกต่างกันไปตามเทศกาล เช่น วันขึ้นปีใหม่จะปักปิ่นนกพิราบ ปิ่นดอกไม้ ปิ่นปะการัง ประดับด้วยหวี ลูกบิดหยก และจะพันฐานมวยผมด้วยแถบผ้าไหมสีฟ้าชมพู หรือแดง เป็นต้น

1.2 วันวิสา พุ่มสารี เขียนสารนิพนธ์ปี 2551 เรื่อง “ภาพผู้หญิงในงานภาพพิมพ์แกะไม้ของญี่ปุ่นในยุคเอโดะ” กล่าวถึงลักษณะของทรงผมของผู้หญิงในยุคเอโดะ (ค.ศ. 1604 - 1868) ดังนี้

ในยุคเอโดะนั้น ผู้หญิงเริ่มสนใจการประดิษฐ์ทรงผมอย่างประณีตสวยงาม ด้วยการม้วนผมโดยใช้ซี่ผึ้งทำให้เกิดมวยผมที่หลากหลายประดับตกแต่งด้วยหวี ที่แต่งผม ริมบั้นและดอกไม้ต่างๆ โดยมีทรงผมแบบต่างๆ ดังนี้

1. ทรงผม Keptasu

เป็นทรงผมที่หญิงสูงศักดิ์นิยมทำ โดยมีลักษณะ ผมด้านหน้ามีลักษณะสูงเหมือนกล่อ่ง ผมด้านหลังเป็นหางม้ามีลักษณะคล้ายเคียว ผมทรงนี้เป็นที่รู้จักในชื่อ เคปาทริ

2.ทรงผม Taregami

เป็นทรงผมยาวตรง ขนาดความยาวยาวถึงพื้น มีม้วนผมสีดำซึ่งในสมัยเอโดะถือว่าสวยที่สุด

3.ทรงผม Shimada Mage

มีลักษณะคือมัดรวบผมไว้ด้านหลังมีหัวขนาดใหญ่ไว้ด้านบนด้านหน้าถูกทำให้เป็นมันด้วยขี้ผึ้ง เป็นทรงผมที่มีความประณีต ทรงชิมาดะในยุคเอโดะ ผมด้านบนมีด้ายสอดไว้ด้านหลังหัวขนาดใหญ่และด้านหลังถูกยึดด้วยที่ประดับผมกับริบบิ้น เมื่อเสร็จสมบูรณ์จะหนักมาก

4.ทรงผม Box Shimada Mage

มีลักษณะคือ รัดผมไว้ด้านหลังโดยใส่กล่องไว้ด้านหลัง ช่วงกลางยุคเอโดะ มีการทำผมเป็นห่วงไว้ด้านบนนำกล่องผมมาไว้ด้านหลังคอ

5.ทรงผม Vertical Mage – Hair piled

มีลักษณะเป็นทรงผมเกล้าสูง อยู่ด้านบนของศีรษะอย่างแน่นหนา ด้านหน้าประดับด้วยหวี และที่ประดับผมมากมายหลายรูปแบบ

6.ทรงผม Yoko hyoko

มีลักษณะที่เกล้าผมขนาดใหญ่ไว้ด้านบน มีหวี กิ่งไม้ ริบบิ้น ประดับตกแต่งบนผม ปักกระจายไว้ด้านข้าง เป็นทรงผมที่มีลักษณะคล้ายภูเขาขนาดใหญ่ไว้บนศีรษะ มีปีกสองข้าง มีการประดับตกแต่ง เป็นทรงผมที่ทำให้สำหรับโอกาสพิเศษ ในโตเกียวชั้นสูงของญี่ปุ่นเพื่อที่จะหยุดงาน

7.ทรงผม Gikei

ประกอบด้วยมวยผมด้านข้างสองมวย ยกสูง และมีเครื่องประดับผม และ หวี เรียงเป็นแถว

8.ทรงผม Maru Mage-Huge

เป็นมวยผมขนาดใหญ่ เป็นอีกทรงผมหนึ่งโดยการใช้ขี้ผึ้งทำมวยผม

9.ทรงผม Osuberakashi

มีลักษณะคือ ผมด้านหน้าถูกดึงไปด้านหลังแล้วยกขึ้น แล้วรัดด้วยริบบิ้นอีกอันผูกด้านหลังอย่างหนาแน่น

1.3 The 25th Roni [นามแฝง] เขียนบทความจากอินเทอร์เน็ต เรื่อง “เรื่องของผมกับคนญี่ปุ่น” กล่าวถึงลักษณะของทรงผมของคนญี่ปุ่นตั้งแต่ยุคโคะฟูง ถึง ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่2ไว้ดังนี้

ยุคโคะฟูง (ค.ศ.250 – 538)

ยุคนี้ถือเป็นยุคที่เป็นต้นแบบของทรงผมของผู้หญิงในยุคต่อมาโดยเฉพาะยุคเอโดะ โดยทรงผมในยุคนี้เรียกว่า Shimada-mage ลักษณะก็จะเป็นการเกล้ามวยผมไว้บนบนศีรษะ ถ้าเป็นหญิงชาวบ้านจะเกล้าไว้ต่ำลงมา ส่วนผู้ชายทุกคนก็จะมัดเป็นแบบ Mizura เป็นทรงผมเกล้าต่ำโดยจะรวบผมจากด้านข้างขึ้นข้างบนแล้วมัดไว้ข้างหูทั้งสองข้าง

ยุคอะซึกะ และ ยุคนาระ (ค.ศ.538 - 794)

ทรงผมทั้งของผู้ชายและผู้หญิงจะมัดผมขึ้นเหนือศีรษะ แต่ทรงผมจะแตกต่างกับยุคโคะฟูงตรงที่ว่าสามารถหาเครื่องประดับอื่นๆ มาประดับ ทำให้พวกผู้หญิงนั้นสนุกสนานกับการตกแต่งผมของตนเองเพิ่มมากขึ้นด้วย ส่วนทรงผมของผู้ชายนั้นก็จะมีผมทรงสูงๆ โดยเฉพาะเหล่าขุนนางที่นิยมสวมใส่กันมาก โดยลักษณะคือรวบผมสูงๆ เหนือศีรษะ แล้วสวมหมวกทรงสูงเพื่อยึดผม

ยุคเฮอัน (ค.ศ.794 - 1185)

ทรงผมของผู้หญิงชั้นสูงจะมีลักษณะปล่อยยาวตามธรรมชาติ ส่วนผู้หญิงธรรมดาจะไว้ยาวพอประมาณพอมัดได้ เพื่อความสะดวกตอนทำงานและเพื่อปกปิดใบหน้า สำหรับทรงผมของผู้ชาย ในช่วงต้นทรงผมยังคงเป็นเช่นเดียวกับยุคอะซึกะและนาระ ต่อมาทรงผมของผู้ชายจึงเปลี่ยนเป็นลักษณะรวบผมจากด้านข้างขึ้นเป็นจุกและโกนผมด้านบนหัว จะสวมหมวกคะบุโตะเพื่อรัดผมไว้

ยุคคะมะคุระ และยุคมุโระมะจิ (ค.ศ.1185 - 1573)

หลังจากยุคเฮอันแล้วทรงผมมีความหลากหลายมีแบบใหม่ๆ มากขึ้น ขึ้นอยู่กับว่าประกอบอาชีพอะไร ในส่วนทรงผมของผู้ชายมีการพัฒนารูปแบบจากยุคเฮอันมากขึ้นมีลักษณะการโกนผมมีขนาดแตกต่างกันและแบบไม่โกนผม

ยุคอะซึจิโมะโมะยะมะ (ค.ศ.1574 - 1603)

ทรงผมของยุคนี้ก็ออกแนวคล้ายๆ กับยุคโคฟูงแต่มีความทันสมัยกว่ามาก คือมีลักษณะการรวบผมสูงกว่าเดิม และก็มีเครื่องประดับที่ใหญ่ขึ้นกว่าเดิม ส่วนทรงผมของผู้ชายในสมัยนั้นก็จะไม่นิยมค้อยโกนหัวกัน เพราะไม่ต้องออกรบจึงถือว่าเป็นยุคแห่งเสรีภาพของเส้นผมจริงๆ

ยุคเอะโดะ (ค.ศ.1604 - 1868)

ในยุคนี้ทรงผมของผู้หญิงมีการประดับตกแต่งมากขึ้น ซึ่งช่วงยุคนี้เป็นช่วงที่เกอิชาและละครคาบูกิค่อนข้างที่จะมีอิทธิพลต่อทรงผมของผู้หญิงยุคนี้ ซึ่งในตอนนั้นอาชีพเกอิชาและคาบูกิค่อนข้างที่จะมีชื่อเสียงและเป็นแฟชั่นนิยมในสมัยนั้น

ยุคเมจิ – โวะวะก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ.1868 – 1989)

ยุคนี้ทรงผมเริ่มมีความเป็นตะวันตก ทรงผมจึงถูกออกแบบให้สามารถเข้ากับทั้งชุดแบบญี่ปุ่นและตะวันตกส่วนทรงผมของผู้ชายไม่มีการรวบผมและเป็นทรงผมแบบตะวันตกทั้งหมด
ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง – ยุคเฮเซ (ค.ศ.1989-ปัจจุบัน)

ทรงผมของคนญี่ปุ่นมีความเป็นแบบสากล มีรูปแบบหลากหลาย และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาจนกลายเป็นกระแสแฟชั่นที่ได้รับความนิยม

1.4 jrockchon [นามแฝง] เขียนบทความจากอินเทอร์เน็ต เรื่อง มารู้อัจฉริยะแต่งการเจี๊วค

กล่าวว่า ทรงผมเจี๊วคในช่วงแรกต่างได้รับอิทธิพล จากทรงผม พังก์ ซึ่งเป็นทรงผมของตะวันตก อย่างชัดเจนและรวมถึงภาพลักษณ์ที่เป็น เมโทร ด้วยเช่นกัน แต่ที่แน่นอนว่า มันต้องแตกต่างจากเดิมแน่นอน เพราะมีการมาประยุกต์ และสร้าง สรรใหม่ ให้เป็นรูปแบบที่เข้าและเหมาะสมกับคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน โดยจะแบ่งตามรูปแบบทรงผม ดังนี้

1. ทรงผมแสดตรง

เป็นทรงผมในยุคแรกๆเลย สำหรับเจี๊วคในช่วงนั้นเป็นผมที่มองยากหากจะรู้ว่าใครเป็นเจี๊วค ให้ลองสังเกตที่หน้าและการแต่งตัว ผมทรงนี้เป็นทรงที่มีความเรียบง่าย เหมาะกับลุคที่ไม่ต้องการหวือหวา และจับแน่น ความเรียบหรู แต่ก็สามารถแต่งเป็นลุควิซวลได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทางเลือกชุดและเมคอัพของคุณนั้นๆ สังเกตว่าคนที่ทำทรงนี้แล้วขึ้น มักจะมีรูปหน้าและองค์ประกอบหน้าที่ได้สัดส่วน เนื่องจากเป็นผมที่ต้องโชว์ทั้งใบหน้า

2. ทรงผมไถข้าง

เป็นผมที่ทำแล้ว มีความเท่และน่าดึงดูดสูง เป็นรูปแบบผมอย่างหนึ่ง ที่สามารถแต่ง Visual kei แบบหนักๆ ได้เข้าถึง อย่างสมบูรณ์แบบแต่ก็สามารถนำมาใช้แต่งแบบปกติ ก็ยังทำให้เกิดมุมมองที่หน้าใหม่ ทรงนี้เหมาะอย่างยิ่งกับคนหัวเล็ก ทรงสวย และหน้าตาต้องดีในระดับหนึ่ง ผมทรงนี้ปรากฏในช่วงกลาง-ปัจจุบันและได้เป็นเหมือนทรงเบสิก ที่สามารถจับคู่กับทรงอื่นได้เช่น ไถข้างข้างหนึ่ง อีกข้างอาจถักเปีย หรือเล่นลายตรงส่วนที่ไถได้ ทรงนี้ถือเป็นทรงหนึ่งที่ปรากฏเสมอในภาพลักษณ์ของเจี๊วคตลอด

3. ทรงผมคัต

เป็นทรงหนึ่งที่มีมานานแล้วเช่นกัน เช่นเดียวกับผมตรง ในอดีตมักจะตัดลอนแบบผู้หญิงเลย โดยที่ไม่มีการดีไซน์ หรือเพิ่มเสริมอะไรอย่างใด แต่ในปัจจุบัน ทรงนี้มีการพัฒนาและเปลี่ยนรูปแบบ เพื่อให้เข้ากับรูปแบบทางดนตรีที่มากขึ้น โดยที่ส่วนใหญ่จะทำเป็นลอนเล็กๆเพื่อสร้างความหนา และสร้างเส้นนำสายตา และอาจจับคู่กับทรงอื่นในการสร้างลุคเล่นผมได้ เช่น ผมข้างหน้าหน้าม้า ผมข้างหลังตัดลอนเพื่อให้เกิดความเซอร์ หรือสาว ก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบการคัต หากใครจะลองแต่งเจี๊วคแบบสาวๆ ทรงนี้เป็นทรงหนึ่งที่เป็นเบสิกที่ต้องเคยลองแบ่งเป็น 2 แบบคือ -ผมคัตหยิก -ผมคัตลอนเล็ก-ใหญ่

4. ทรงผมหนีบงอน (หนีบเปิด)

หลายคนอาจงงว่า หนีบเปิด คือ อะไร มันเป็นการพุดล้อมือก็ตัววง The Gazette ชื่อ Uruha ที่ปากคล้ายเปิด และเป็นคนแรกที่ทำทรงนี้แล้วดัง ถ้าไม่เหมือนก็พยายามมองให้เหมือน ความจริงทรงนี้ก็มีความมานานแล้วเช่นกัน

แต่ในอดีตปลายผมไม่ได้งอนโค้งขึ้นเหมือนในปัจจุบัน ถือเป็นทรงหนึ่งที่ฮิตมาก และทำเยอะมาก มักจะเจอใน Osharie kei หากคุณรู้สึกว่าผมมันดูไม่มีชีวิตชีวา ลองหนีบปลายผมให้งอนขึ้น จะทำให้หน้าดูสดใสขึ้น และเพิ่ม รัศมี สายตาและเกิดจังหวะซ่อผม ทำให้ทรงผมดูแปลกใหม่ โดยบางที่ไม่ต้องแต่งหน้า หน้าก็ดูสดใสได้ แต่หาก จะแต่งให้ดู เท่ ทรงนี้ก็สามารเป็นทางเลือกหนึ่งได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบการแต่งหน้าด้วย

5. ทรงผมแหลมตั้ง

ผมทรงนี้ปรากฏตัวพร้อมภาพลักษณ์เจรีออคในยุคเก่า โบราณ ทรงนี้ได้อิทธิพลมาจากทรงผมฟังก์ ฉะนั้น ทรงนี้ถือเป็นออริจินอลของเจรีออค เป็นทรงที่เป็นแรงบันดาลใจ ดันแบบให้กับทรงใหม่ๆ จนถึงปัจจุบันด้วย ภาพลักษณ์ที่รุนแรง และฉีกกรอบ เป็นเสมือนผมที่บ่งบอกความเป็นตัวเองอย่างชัดเจน ในอดีตวง x japan ได้ทำให้ทรงนี้เป็นที่นิยมมากที่สุดยุคนั้น จนทำให้หัวอื่นๆ หันมาทำทรงนี้กัน โดยแต่ละวง ก็มีไฮไลท์แตกต่างกัน ออกไป รวมถึงการเล่นสี การเล่นความยาวที่ต่างกัน ทำให้ทรงนี้เป็นเสมือนการเปลี่ยนแปลงทางแฟชั่นใหม่ ที่ไม่จำเป็นต้องไว้ผมยาวๆ หรือทำผมสีอย่างเดิยแต่ปัจจุบัน ไม่มีวงไหนทำทรงนี้แล้ว เนื่องด้วยภาพลักษณ์ที่รุนแรงเกินไป และรูปแบบดนตรี ที่เบาลงไม่เหมือนเมื่อก่อน ที่ดนตรีหนักหน่วงจึงมีภาพลักษณ์ที่รุนแรงตามด้วย

6. ทรงผมยี่ฟู

ผมทรงนี้ ก็ได้ที่ปรากฏตัวร่วมกันกับผมแหลมตั้ง เป็นเสมือนทรงที่อยู่มาด้วยกัน ฉะนั้นทรงนี้ก็เป็นทรง หนึ่งที่เป็นออริจินอลของเจรีออค เช่นกัน ที่มาของทรงนี้ได้อิทธิพลจากการแสดง คาบุกิ ที่ตัวละครคนหนึ่งจะไว้ ผมฟู บาน ใหญ่ ในยุคนั้น จึงมีการนำรูปแบบผม และการแต่งหน้ามาผสมรวมกับดนตรีรีออค และแน่อนวง x japan ก็เป็นวงที่ได้นำผมทรงยี่ฟูอันนี้มาแต่งเข้ากับชุดหนัง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และกระแสมทำผมทรง นี้เช่นกันกับผมแหลมตั้ง ทรงนี้ได้ส่งผลต่อรูปแบบผมในช่วงแรก-ช่วงกลาง จนหมดความนิยมในปัจจุบัน

7. ทรง ผมเปีย

ทรงนี้ไม่มีที่มาที่แน่ชัด คาดว่า ได้อิทธิพลจากการรูปแบบอื่น เริ่มปรากฏในช่วงกลางของเจรีออค และทำให้ เป็นทรงที่นิยมมากในยุคนั้น ทรงถักเปียนี้มักปรากฏในภาพลักษณ์ของ Visual kei เป็นส่วนใหญ่ ในอดีตมักจะ ถักเปียตรงราก ไทร หรือถักทิ้งหัวไปเลยแล้วรวบ แต่ในปัจจุบัน ยุค neo visualizm ทรงนี้ได้มีลูกเล่นเช่น สี และการต่อผมแบบอื่นผสมเข้าไป เพื่อให้ดูแปลกใหม่ และไม่ดูมีดตีเหมือนในอดีตทรงนี้เป็นทรงที่ทำยาก รูปหน้า ต้องสวย ใช้หน้าตาสูง และ อันตรายอย่างยิ่ง กับคนหน้าตาไม่ดี และบานจึงเป็นทรงที่ไม่ค่อยจะทำกันเท่าไร (เพราะส่วนใหญ่จะหน้ากว้าง และตาดี) แต่ก็ยังเป็นทางเลือกอีกทาง

8. ทรงผมเดครีออค

ผมรูปแบบนี้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สร้างความแปลกใหม่ได้ดีมากที่สุด แต่ในทางกลับกัน มันก็ได้ สร้างหายนะมาแล้วด้วย หลายวงที่พยายามจะคิดลองทรงนี้ บางวงก็รุ่ง บางวงก็ร่วง เป็นเสมือนรูปแบบผมที่มี เอกลักษณะพิเศษ เป็นรูปแบบที่เริ่มใช้มานานในช่วงกลางๆ แต่ด้วยรูปแบบที่มันเข้ากับรูปแบบผมทรงอื่นๆยาก จับคู่กับใครไม่ค่อยได้ ทำให้เป็นทรงที่ทำยาก และมีความนิยมน้อยมากที่สุดในบรรดาทุกทรง ส่วนใหญ่ที่เห็น คือ จะแก้ปัญหาโดยทำกับผมหน้าม้า ให้เดครีออค ไปอยู่ข้างหลังแล้วรวบ หรือคาดผมให้บานข้างหลัง แม้ว่าทรง

นี้จะไม่จำเป็นต้องใช้รูปหน้า หือหน้าตาอะไรมา แต่ด้วยที่ทำยาก แต่งยาก ทรงเครื่ออกกับทรงถักเปีย จึงจับคู่ทรงที่นิยมน้อยที่สุด

9. ทรงผมแซมสีต่าง

เนื่องจากเทคนิคการทำผมสีของเจีร็อก ถือว่าเป็นศาสตร์ที่สำคัญมาก และเป็นเทคนิคขั้นสูงเลยอย่างหนึ่ง ฉะนั้น มันจึงแตกต่างจากการทำสีทั่วไปเพราะจะต้องมีวิธีการแซมสี และไล่สี ให้เหมาะกับรูปหน้าและบุคลิกของปัจเจกแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดมิติ การดึงสายตา การพรางหน้าหรือสร้างจุดเด่น ในที่นี้คงไม่สามารถอธิบายได้มาก เพราะถ้าจะอธิบาย มันจะเป็นหัวข้อใหญ่ๆเลยในเรื่อง เทคนิคการไล่สี แซมสี ไฮไลท์สำหรับผม J-rock ซึ่งสามารถนำมาปรับประยุกต์กับผมทั่วไปได้ โดยส่วนใหญ่ การทำผมเจีร็อก รูปแบบแซมสีนี้ ถือเป็นหัวใจ เลยและปรากฏในภาพลักษณ์เจีรอกมาตั้งแต่อดีตการ นมนานมากกกกการ การทำสีผมในอดีตช่วงแรกนั้น เป็นเสมือนการปฏิบัติ การต่อต้านความซ้ำซากของสังคม การถูกตีกรอบ การต้องการแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง และที่สำคัญ มันเท่ามาก่อนที่ผมแหลมตั้งกับผมฟูจะเข้ามา การทำสีผมแรงๆเป็นเสมือนภาพลักษณ์ในเจีรอกยุคแรกที่เก่าที่สุด แต่ด้วยที่ยังไม่มีเอกลักษณ์ตายตัว เลยไม่เป็นที่จดจำเท่ากับผมแหลมตั้งและผมฟู แต่ยังไงสำหรับเจีร็อกแล้วการแซมสี ทำสี เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นที่ปูทางให้กับแฟชั่นในยุคปัจจุบัน

10. ทรง ผมหน้าม้า

เป็นทรงหนึ่งที่สำคัญและได้รับความนิยมมาก หลายคนอาจจะมองว่า ทรงนี้ก็แทบไม่ต่างจากทรงผู้หญิงทั่วไป หรือทรงสาวเกาหลี แต่หากสังเกตดีๆ จะพบว่า มันมีจุดแตกต่างที่ได้สร้างรูปแบบขึ้นมาใหม่ และแน่นอนว่า ทรงนี้ ถ้าวางไหนต้องมีใครสักคนที่ต้องแต่งหญิง ต้องผ่านทรงพวกนี้มาแล้วทั้งสิ้น ทรงนี้เป็นเสมือนสัญลักษณ์ทรงของคนที่ต้องแต่งสาวในวง

11. ทรงผมซอยเซ็ด

ทรงที่เป็น original ทรงที่ทำให้ทุกคนรู้จักเจีร็อกในปัจจุบัน ทรงที่เป็น image และเป็นทรงที่เป็นพื้นฐานที่คนที่จะต้องแต่งเจีร็อก ต้องเริ่มเรียนรู้จากทรงนี้ทรงนี้เปรียบเสมือน นิยามของผมเจีร็อกส่วนใหญ่ คือ ผมยัด , ผมบาง ,ผมซอยผมทรงนี้เป็นผมที่เจีร็อกทำกันมาก เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและชัดเจนกว่าผมต้องตรงเด่นเลย และซอยจนบาง และที่สำคัญคือ การเซ็ดผมนี้แหละเป็นรูปแบบที่สำคัญของคนญี่ปุ่นเพราะ การเซ็ดผมในรูปแบบต่างๆที่ทำให้มันเป็นเทคนิคพิเศษ ที่ค้นหาไม่ได้จากรูปแบบอื่น มันเป็นเทคนิคที่คิดค้นเพื่อให้เข้ากับคนญี่ปุ่นและคนเอเชียและสามารถตอบสนองอารมณ์ทางศิลป์ และภาพลักษณ์ของคนตรีที่นักดนตรีจะพยายามสื่อมาได้ ด้วยทาง visual รูปแบบผมทรงนี้จะแบ่งตามความยาวเป็น 2 แบบคือ ผมซอยสั้น และผมซอยยาว หากจะไว้รากไทรยาวเท่านั้น หน้าม้าอาจยาวกว่าผมซอยสั้นหรือเท่ากันก็ได้

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยสามารถนำมาใช้อธิบายในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ถึงลักษณะทรงผมของคน ได้ว่า ทรงผมของคนญี่ปุ่นเริ่มมีรูปแบบทรงผมตั้งแต่ยุค โคะฟุง ทรงผมของคนญี่ปุ่นในแต่ละยุคสมัยนั้น จะมีความแตกต่างขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมในแต่ละยุค ทรงผมส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้วิธีที่จะทำทรงผมให้เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการประกอบอาชีพเพื่อให้ทรงผมไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนิน

ชีวิตประจำวัน เช่น พวกชาмуไรจะเก็บผมมัดชิด และมักจะโกนผมเพื่อไม่ให้ปกปิดใบหน้าในการสู้รบ หรือ พวกผู้หญิงจะนิยมรวบผมที่ยาวเพื่อไม่ให้เกะกะในการทำงานบ้านหรือทำการเกษตร

จนมาถึงในยุคเอโดะ ที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นยุคทองของทรงผมของผู้หญิงญี่ปุ่น เพราะในยุคนี้ผู้หญิงเริ่มสนใจการประดิษฐ์ทรงผมอย่างประณีต ทำให้มีทรงผมหรือมวยผมมากมายหลายทรง จนกลายเป็นที่นิยม และกลายเป็นยุคแห่งการสร้างสรรค์ของทรงผม โดยเห็นได้ชัดเจนจากทรงผมของเกอิชาที่มีความหลากหลาย และมีการประดับประดาตกแต่งด้วยเครื่องประดับต่างๆ และได้รับความนิยมผู้หญิงก็จะทำทรงผมตามอย่างเกอิชาเพราะสังคมถือว่าเป็นลักษณะความงามของผู้หญิงในยุคนี้ อิทธิพลของทรงผมในยุคเอโดะจึงเป็นที่นิยมกันมานานมากกว่า 2 ศตวรรษ โดยดำเนินไปถึงศตวรรษที่ 20 จนเมื่อทรงผมแบบตะวันตกเข้ามาและกลายเป็นที่นิยม ของทั้งผู้หญิงและผู้ชายโดยเฉพาะวัยรุ่น จนเกิดรูปแบบทรงแปลกใหม่ เช่น ทรงผมเจ็ร็อก ที่ปรากฏให้เห็นในสังคมญี่ปุ่นในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทรงผม

แนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

2.1 สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) เขียนหนังสือเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

กล่าวถึงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 2 ปัจจัย คือ 1. ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมซึ่งสามารถมองได้ 2 ลักษณะ คือ

1.1 ปัจจัยที่แสดงอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจกระทำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ การวางแผนทางสังคม การกระทำของปัจเจกบุคคลสังคมเช่น ผู้นำ เป็นต้น

1.2 ปัจจัยที่ไม่ได้แสดงอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจ ได้แก่ ความตึงเครียดภายในระบบสังคมและการขาดแคลนทรัพยากร ทำให้มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกสังคม ซึ่งปัจจัยที่เห็นได้ชัดคือ

2.1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะของประชากร ได้แก่ การย้ายถิ่นฐานของประชากร ความแตกต่างขององค์ประกอบของประชากรเช่น อายุ เพศ และการศึกษา เป็นต้น

2.2 การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเปลี่ยนไป เช่น ภูมิอากาศตามธรรมชาติ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น

2.3 กลุ่มผลกระทบจากภายนอก ได้แก่ การล่าอาณานิคม และการโจมตีจากชาติอื่น

2.4 การยืมวัฒนธรรม ได้แก่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชนชาติอื่น หรือการรับวัฒนธรรมอื่นมาใช้ วัฒนธรรมที่ได้รับจากการยืมทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2.2 นัยพรรณ (พลวัตนะ) วรรณศิริ (2550) เขียนหนังสือเรื่อง “มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม” กล่าวถึงในบทที่10การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change)

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

1. การเรียนรู้ คือ การเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆและการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อมเป็นมูลเหตุเบื้องต้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คนเราอาจจะไม่ตั้งใจที่จะเรียนรู้รูปแบบของวัฒนธรรมของผู้อื่น แต่มักจะปฏิบัติตามเงื่อนไขของสังคมอยู่เสมอด้วยการเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่และประพฤติปฏิบัติตาม

2. การเปลี่ยนแปลงนิสัย กิจวัตร หรือพฤติกรรมโดยอัตโนมัตินำมาสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม บางครั้งบุคคลอาจจะรู้ตัวและจงใจยกเลิกรูปแบบพฤติกรรมเก่าๆ เนื่องมาจากการเบื่อความซ้ำซากและจำเจซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ไม่มีใครมาชี้แนะให้เปลี่ยน มันเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ

3. การเลียนแบบ คนเรามักจะเรียนแบบกันอย่างไม่ตั้งใจอยู่เสมอ เช่น การแต่งกาย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยไม่ได้มีการเรียนรู้แบบอย่างมาก่อน การเลียนแบบเป็นเรื่องของบุคคลและกลุ่ม เป็นการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ๆมาใช้ เป็นการยอมรับหรือการสร้างสิ่งใหม่ๆหรือเป็นการหยิบยืมวัฒนธรรมที่แพร่กระจายจากต่างถิ่นมาใช้ โดยดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ขึ้นมา

รูปแบบและองค์ประกอบที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

1. ทัศนคติ เป็นตัวกำหนดนิสัย บุคลิก และท่าที ในการแสดงออกของบุคคล อย่างไรก็ตามการอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลมากที่สุด เพราะคนจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและพึ่งพาอาศัยกัน ฉะนั้นการปรับตัวให้คล้ายคลึงตามกลุ่มคือการอยู่รอด บุคคลมักจะต้องการได้รับความสนใจจากกลุ่มอยู่เสมอ และบุคคลมักจะลอกเลียนแบบอย่างพฤติกรรมของกันและกัน โดยสังเกตจากการแสดงออกของบุคคลในกลุ่มตน

2. ค่านิยม เป็นส่วนประกอบทางสังคม การต้องการความมีชื่อเสียงหรือการต้องการนับหน้าถือตา ทำให้คนให้คุณค่ากับสิ่งที่จะเป็นปัจจัยสำหรับสร้างชื่อเสียงและหน้าตาของตน ค่านิยมเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรมในแต่ละสังคม บางสังคมนำศีลธรรมและความงามมาเป็นค่านิยมหลัก ค่านิยมจึงไม่มีกฎเกณฑ์กำหนดในการให้คุณค่าของตัวค่านิยม มันเป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวเองและเป็นขบวนการชี้แนะและกำหนดท่าทีและทิศทางของพฤติกรรมกลุ่ม

3. บรรทัดฐานและพันธะทางสังคม คือ แนวทางที่สังคมวางไว้ให้สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติในแนวเดียวกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ทั้งคู่มีความคล้ายคลึงกันแต่พันธะทางสังคมไม่ได้เกิดจากบรรทัดฐานทางสังคม พันธะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์จึงเป็นตัวส่งเสริมในการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ส่วนบรรทัดฐานนั้นเป็นผลมาจากความคิดแนวเดียวกันของคนในสังคม ที่ได้พัฒนา

มาเป็นกฎทางสังคมที่แน่นอนและเป็น โครงสร้างของวัฒนธรรมที่อาจเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่ใช้เวลานานในการเกิดการเปลี่ยนแปลง

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

1.เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมโดยตรง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น

2.การเบียดเบียนในความเข้าใจ จำเจ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตวิทยาและเป็นเรื่องปกติและเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่เกิดขึ้น ได้เสมอกับทุกคนในสังคม

3.การติดต่อกับคนต่างสังคม แล้วเกิดการรับเอาวัฒนธรรมแนวความคิดใหม่ๆ และพฤติกรรมใหม่ๆ มาใช้ ในที่สุดก็จะทำให้ค่านิยมและพฤติกรรมเดิมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนักน้อย

กลไกของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

1.การประดิษฐ์คิดค้น (Invention and Discovery) หมายถึง การคิดค้นและสร้างสิ่งใหม่ๆ โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ต่อมาสิ่งเหล่านี้ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นๆ ในสังคมและสุดท้ายก็กลายเป็นแบบแผนของสังคม

2.การแพร่กระจาย (Diffusion and Borrowing) การแพร่กระจายหรือการหยิบยืมทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องเดียวกัน เกิดจากการที่คนต่างวัฒนธรรมและผู้คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ได้มีโอกาสมาพบปะและติดต่อกันและติดต่อกัน ในช่วงเวลาหนึ่งอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3.การรับวัฒนธรรมใหม่ (Acculturation) การยอมรับวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการที่กลุ่มคนมีการติดต่อกันในช่วงเวลาพอสมควรและอย่างสม่ำเสมอ (Barnett 1953) โดยปรากฏการณ์ที่มักจะเกิดขึ้นใน ขบวนการยอมรับวัฒนธรรมใหม่เช่น การเพิ่มขึ้น (Addition) คือ การเพิ่มสิ่งของหรือแนวคิดใหม่ๆ เข้ามาในสังคมซึ่งอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมเดิมก็ได้ วัฒนธรรมเสื่อมถอย (Deculturation) คือ การสูญหายบางส่วน of วัฒนธรรมเดิมไปเนื่องมาจากคุณค่าและคุณภาพไม่สอดคล้องกับผูปฏิบัติอีกต่อไป

2.3 ยศ สันตสมบัติ (2537) เขียนหนังสือเรื่อง “มนุษย์กับวัฒนธรรม”

กล่าวถึง วัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลง ว่าสังคมวัฒนธรรมไม่เคยหยุดนิ่ง แต่มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวตลอดเวลา มานุษยวิทยาเริ่มต้นขึ้นจากศาสตร์ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม นักมานุษยวิทยาในยุคแรกๆ มักอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วยมโนทัศน์บางประการ เช่น (1) การค้นพบและการคิดค้น (discovery and invention) (2) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (diffusion) เช่น การหยิบยืมความคิดความเชื่อจากสังคมวัฒนธรรมอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงและ (3) การครอบงำทางวัฒนธรรม (acculturation) ซึ่งหมายถึงการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม 2 วัฒนธรรม

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทรงผม

2.4 บทความจากอินเทอร์เน็ต เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงและสิ่งที่มีอิทธิพลต่อทรงผมของคนญี่ปุ่น” กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรงผมของคนญี่ปุ่นตั้งแต่ยุคโคะฟุง ถึง ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไว้ดังนี้
ยุคโคะฟุง (ค.ศ. 250 - 538)

ทรงผมเป็นลักษณะการเกล้าผมขึ้นบนศีรษะ แต่ถ้าเป็นชาวบ้านทั่วไปนิยมเกล้าต่ำ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรจะต้องแบกของใส่ไว้ที่ศีรษะจึงนิยมมัดต่ำส่วนผู้ชายก็จะมัดเป็นแบบ mizura ซึ่งเป็นทรงผมที่ยังคงได้รับอิทธิพลมาจากสมัยซาโยอิ

ยุคอะซึกะและยุคนะระ(ค.ศ.538-794)

ในยุคนี้ประเทศญี่ปุ่นรับศาสนาพุทธ และ วัฒนธรรมมาทุกอย่างมาจากประเทศจีน รูปแบบทรงผมรวมถึงการแต่งกายจึงถอดแบบมาจากแบบประเทศจีนนอกจากนี้ ยังมีพระราชโองการจากจักรพรรดิเทมมุ ให้ทุกคนรวบผมขึ้นเหนือศีรษะ รูปแบบทรงผมจึงแตกต่างจากยุคโคะฟุงเล็กน้อย แต่เนื่องจากมีการเติบโตทางด้านวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว จึงส่งผลให้รูปแบบของทรงผมของผู้หญิงมีความหลากหลายมากขึ้น และมีการตกแต่งผมด้วยเครื่องประดับ กิ่งไม้ ดอกไม้ เป็นต้น ส่วนทรงผมของผู้ชายโดยเฉพาะเหล่าขุนนางจะมีลักษณะคล้ายรูปแบบของขุนนางจีน

ยุคเฮอัง(ค.ศ.794-1185)

ยุคเฮอังประเทศญี่ปุ่นเลิกติดต่อกับประเทศจีนจึงไม่มีการรับเอาวัฒนธรรมจนเข้ามาอีก ญี่ปุ่นเริ่มปรับวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เป็นของตัวเองและปฏิเสธวัฒนธรรมและแฟชั่นจากจีน นอกจากนี้มีค่านิยมโดยในกลุ่มชนชั้นสูงว่าหญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานไม่ควรให้ผู้ชายเห็นใบหน้า ด้วยค่านิยมดังกล่าว ทำให้การแต่งกายและทรงผมค่อนข้างถูกจำกัด ทรงผมที่นิยมของผู้หญิงจึงเป็นผมที่ปล่อยยาวตามธรรมชาติ ในกลุ่มคนธรรมดาจะไว้ยาวพอประมาณและมัดผมเพื่อให้สามารถทำงานได้สะดวก สันนิษฐานว่าทรงผมในลักษณะนี้ นอกจากเพื่อความสวยแล้ว ยังช่วยปกปิดใบหน้าได้ด้วย สำหรับทรงผมผู้ชายในช่วงต้นของยุคเฮอังที่ปกครองโดยจักรพรรดิ ทรงผมยังคงเป็นลักษณะเดียวกับยุคอะซึกะและนะระอยู่ แต่หลังจากที่อำนาจการปกครองตกเป็นของทหารแล้ว การสู้รบจึงเกิดขึ้นอยู่หลายครั้งจนจึงทำให้ โดยเฉพาะของพวกซามูไรต้องรวบผมจากด้านล่างขึ้นเป็นจุกและโกนผมหงอกด้านบนหัว ส่วนผมที่รวบขึ้นมามัดจุกไว้ช่วยเลือดไหลเวียนได้สะดวกแม้จะสวมหมวกกะบุงุโตะไว้แน่น และยังช่วยไม่ให้หมวกหลุดได้ง่าย ส่วนการโกนผมบนศีรษะจะเกี่ยวกับเรื่องความสะอาดและการระบายอากาศเวลาสวมหมวกไม่ให้ร้อนจะหน้ามีดเป็นลมได้

ยุคมะละแหม่งและยุคโมโรมะจิ(ค.ศ.1185-1573)

หลังจากหมดยุคเฮอันแล้ว ค่านิยมที่ค่อนข้างจำกัดก็หมดไป ทำให้ผู้หญิงสามารถสวมใส่เสื้อผ้าได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้ทรงผมมีความหลากหลายตามมา เกิดทรงผมที่แตกต่างไปตามอาชีพ

ยุคอะชิจิโมะโมะยะมะ(ค.ศ.1574-1603)

เกิดความนิยมในทรงผมผู้หญิงที่คล้ายกับยุคโคะฟุงขึ้น แต่ลักษณะการรวบผมสูงกว่า ทรงผมผู้ชายมีลักษณะคล้ายกับยุคเฮอันตอนปลายแต่มีความนิยมแบบที่ไม่โกนผมมากขึ้น เป็นลักษณะทรงผมของซามูไร แตกต่างเนื่องจากไม่มีความจำเป็นต้องออกรบจึงปล่อยให้ผมยาวออกมาโดยไม่โกน

ยุคเอะโคะ(ค.ศ.1604-1868)

ในยุคนี้ทรงผมของผู้หญิงมีการประดับมากขึ้น เกอิชา(หญิงขายบริการด้านความบันเทิง)ได้มีการออกแบบทรงผมของตัวเองจนส่งอิทธิพลแพร่หลายมาสู่ทรงผมของผู้หญิงทั่วไป นอกจากนี้ละครคะบุกิมีอิทธิพลต่อรูปแบบทรงผมของผู้หญิง ผู้หญิงมีความชื่นชอบละครคะบุกิจนนำทรงผมของตัวเองมาปรับเป็นรูปแบบทรงผมใหม่ ๆ ทรงผมผู้ชายในยุคนี้ยังคงมีรูปแบบคล้ายยุคที่ผ่านมา แต่เนื่องจากประเทศเข้าสู่ภาวะสงบไม่มีสงคราม แนวคิดการไว้ทรงผมจึงไม่ใช่เพื่อความสะดวกในการรบเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงอายุและสถานะทางสังคมอีกด้วย

ยุคเมจิถึงโชวะ-ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ.1868-1989)

หลังจากที่เปิดประเทศ วัฒนธรรมจากยุโรปและอเมริกาก็เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น ทรงผมของผู้หญิงก็มีการปรับไปตามการแต่งการที่มีการแต่งการแบบตะวันตก ทรงผมถูกออกแบบให้สามารถเข้าได้กับทั้งชุดแบบญี่ปุ่นและแบบตะวันตก ส่วนทรงผมผู้ชายไม่มีรวบผม เป็นทรงผมแบบตะวันตกทั้งหมด

ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง-ยุคเฮเซ(ค.ศ.1989-ปัจจุบัน)

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทรงผมเป็นแบบสากล มีรูปแบบหลากหลาย และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และคล้ายกันหลายประเทศ ทรงผมแบบญี่ปุ่นดั้งเดิมจากยุคเอะโคะจะมีให้เห็นเฉพาะในพิธีหรืองานเทศกาลเท่านั้น เช่น งานแต่งงาน ละครคะบุกิ ภาพยนตร์หรือละครย้อนยุค เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยสามารถนำมาใช้อธิบายในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทรงผมของคนญี่ปุ่น ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของทรงผมของคนญี่ปุ่นนั้นเกิดจากทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การประดิษฐ์คิดค้นของคนญี่ปุ่น โดยมิตสึบัตสึชิมา วิศวกร คือ ละครคาบุกิ เกอิชา กีฬา, สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะ ลักษณะอาชีพของคนญี่ปุ่น ทำให้ทรงผมถูกปรับเปลี่ยนให้มีความสะดวกสบายต่อการทำงาน และ สงครามภายในประเทศเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรงผม

ปัจจัยภายนอก มาจากการแพร่กระจาย และการรับวัฒนธรรมใหม่ จากต่างชาติ คือ 1. จากประเทศจีน โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกายและศาสนาพุทธ เนื่องมาจากการติดต่อค้าขาย และการทำสงคราม 2. จากตะวันตก โดยเฉพาะอเมริกา เนื่องมาจากการทำสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ทำให้อเมริกาในฐานะผู้ชนะสงครามเข้ามาปฏิรูประบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และการทหาร เมื่อบริบททางสังคมญี่ปุ่น เปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมก็เริ่มเปลี่ยน และอเมริกายังนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศ จนทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ ทำให้รูปแบบทรงผมของคนญี่ปุ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับ บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกต่างก็เป็นส่วน เสริมซึ่งกันและกันที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทรงผมของคนญี่ปุ่น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อวิเคราะห์ทรงผมของคนญี่ปุ่นในแง่มุมสังคมศาสตร์

1. แนวความคิด มนุษย์กับวัฒนธรรม

ยศ สันตสมบัติ (2537) เขียนหนังสือเรื่อง “มนุษย์กับวัฒนธรรม”

กล่าวถึง มนุษย์กับศิลปะ ว่ามนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งหนทั่วโลก มีความต้องการที่จะสื่อ ระบาย สะท้อนหรือแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ และความคิดของตน ด้วยรูปแบบวิธีการต่างๆ นักมานุษยวิทยาเรียกพฤติกรรมนี้ว่าพฤติกรรมการแสดง (Expressive behavior) โดยรูปแบบและวิธีการหรือสไตล์ ในการแสดงออกอาจมีความแตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่นสังคมวัฒนธรรมมากมายหลายแห่งให้ความสำคัญ กับการตกแต่งประดับร่างกายให้เกิดความสวยงาม แต่รูปแบบของการตกแต่งอาจมีความแตกต่างกัน

ศิลปะการตกแต่งร่างกาย มนุษย์ในหลายๆสังคมวัฒนธรรมพยายามปรับเปลี่ยน “ร่างกาย” ของตนเอง จากสภาพตาม “ธรรมชาติ” มาสู่การเป็นวัตถุทาง “วัฒนธรรม” ด้วยการเติมสัญลักษณ์ เครื่องประดับ และการ แต่งแต้มสีลงบนร่างกาย การประดับร่างกายอาจมีลักษณะถาวร และ บางครั้งการประดับร่างกายอาจมี ลักษณะชั่วคราว เช่น การแต่งแต้มระบายสี การประดับประดาด้วยสิ่งต่างๆ และการ ประดับประดาร่างกายนี้ ย่อมมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเสริมสร้างความสวยงามและย่อมมีรูปแบบและความหมายที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ทรงผมไม่ใช่เป็นเพียงแค่่วะที่ทำหน้าที่ปกคลุมศีรษะ บนร่างกาย เท่านั้น แต่ทรงผมยังเป็นพื้นที่ที่แสดงออกถึงวัฒนธรรม เพราะการที่มนุษย์รู้จักปรับเปลี่ยนและตกแต่งผมให้เป็น ทรงต่างๆ เป็นพฤติกรรมการแสดงออกให้เห็นถึงวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติได้เป็นอย่างดี ในด้านของประเทศ ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่มีทรงผมที่หลากหลายแตกต่างกันไปตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทรงผมของคนญี่ปุ่นจึง เป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมญี่ปุ่น

2. แนวความคิดรสนิยม

2.1. สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ (2544) เขียนบทความเรื่อง “รสนิยม: ภาษาในสังคมไทยยุคบริโภคนิยม”

กล่าวว่า การมีรสนิยม เป็นคุณสมบัติที่บุคคลพึงมี มนุษย์ไม่ได้ทำทุกอย่างเพียงเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น หากทว่ามนุษย์ยังมีความละเอียดอ่อนในจิตใจที่มุ่งแสวงหาความงามอีกด้วย เชื่อว่ามนุษย์ควรจะเลือกสรร และตกแต่ง เครื่องแต่งกาย รวมไปถึงการใช้ชีวิตของตนในสังคม ให้แสดงออกและบ่งชี้ถึงตัวตนของปัจเจกบุคคล ซึ่งย่อมมีความแตกต่างกัน รสนิยมจึงเป็นคุณลักษณะภายในตัวปัจเจกบุคคลที่ไม่ติดกับฐานะทางเศรษฐกิจ ชาติ ตระกูล คุณธรรม ฯลฯ ซึ่งปัจเจกบุคคลในปัจจุบันจำต้องพยายามนำพาพัฒนา ยกระดับ ปรับตนให้เข้าใกล้ หรือมีรสนิยมให้ได้มากที่สุด อีกทั้งรสนิยมก็มีได้เพียงนิยามความหมายเดียว ยังอาจหมายถึงความชอบส่วนบุคคลหรือระดับของการเข้าถึงความงามในมาตรฐานที่สังคมในแต่ละช่วงเวลากำหนดขึ้นได้

รสนิยมด้านที่เป็นฉากหน้าของปัจเจก คือ รสนิยมการแต่งกาย ซึ่งการแต่งกายนับเป็นการแสดงออกถึงการควบคุมร่างกาย (bodily control) โดยการแสดงออกทางท่าทางและวัตถุที่ตกแต่งร่างกายในการบ่งบอกถึงสารบางอย่าง การแต่งกายจึงเป็นสื่อภาษาสัญลักษณ์ที่คนในสังคมใช้กัน มนุษยชาติล้วนมีการตกแต่งร่างกายทั้งสิ้น ร่างกายมนุษย์จึงเป็นพื้นที่ที่ธรรมชาติและสังคมมาปะทะกัน มนุษย์จะถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ซับซ้อนของตนลงสู่สิ่งที้นำมาตกแต่งร่างกาย ผิวหนังจึงเป็นเวทีต่อสู้ระหว่างตัวตนกับสังคม การแต่งกาย เครื่องแต่งตัวจึงเป็นสื่อของการบ่งชี้ถึงตัวตนเมื่อเราจะเข้าสังคม สังคมจึงควบคุมกระบวนการทางกายภาพ อาทิเช่น ผม ฯลฯ ให้อยู่ในระเบียบใกล้กับศูนย์กลางทางสังคม

ในกรณีของสังคมไทย การแสดงออกถึงการควบคุมธรรมชาติของจิตใจและร่างกาย เช่น การหวีผมเรียบ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ได้รับการยกย่องในสังคมไทยในยุคหนึ่ง สังคมที่ใกล้กับศูนย์กลางอารยธรรมมากเท่าไรก็ยิ่งเคร่งครัดต่อการควบคุมร่างกายมากขึ้นเท่านั้น เช่น ชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลมักจะไม่ควบคุมปล่อยให้ลักษณะทางกายภาพแสดงออกตามธรรมชาติ เช่น ไม่ตัดผม ไว้ผมยาว ไม่มีรูปแบบทรงผม จึงถูกจัดว่าต่ำและเถื่อนดิบ ดังนั้นการตกแต่งร่างกายจึงเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงสถานะทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน

เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยน การเมือง เศรษฐกิจเปลี่ยนไป เปิดโอกาสให้ประชาชนมีความเท่าเทียมกัน การเปลี่ยนแปลงของการแต่งกายก็เกิดขึ้นนำมาสู่การยอมรับหรือต่อต้านอำนาจด้วยการแต่งกาย เช่น หลังจากการยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ในพ.ศ.2501 เกิดการจับกุมวัยรุ่นที่มีรสนิยมทันสมัยที่ไว้ผมทรง Elvis เมื่อถูกจับกุมจะถูกบังคับให้ไปตัดผม แต่ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2503 ความเป็นอิสระและยอมรับการแต่งกายใหม่ๆก็เข้ามาสู่สังคมไทย เพราะพระบรมราชินีนาถทรงโปรดให้มีการค้นคว้าเรื่องเครื่องแต่งกาย ส่งผลให้ช่วงปี 2503 – 2515 เกิดการพัฒนาของวงการแฟชั่น มีการเปิดแสดงแฟชั่นทรงผม แฟชั่นทรงตะวันตกเช่น ทรงผมฮิปปี ได้รับความนิยมและมีอิทธิพลต่อคนไทยส่งผลให้สังคมไทยเปิดรับวัฒนธรรมทรงผมทั้งจากตะวันตก และญี่ปุ่นจน

กลายเป็นกระแสความนิยมและคำวาทสนิยมก็เริ่มถูกใช้ในความหมายของความชอบที่แตกต่างกันไปตามนิสัยของบุคคลในสังคม

2.2 สุภางค์ จันทวานิช (2552) เขียนบทความเรื่อง "ทฤษฎีสังคมวิทยา" กล่าวว่า บูร์ดิเยอได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรสนิยม

รสนิยม คือ ความสามารถในการตัดสินใจหรือประเมินคุณค่าความงามด้วยประสาทสัมผัสอย่างทันทีทันใด หรือความสามารถในการรับรู้หรือเห็นความแตกต่างในรสชาติอาหาร ซึ่งหมายถึงความถึงความชื่นชอบในรสชาติอาหารบางอย่างมากเป็นพิเศษ เช่นการบอกว่าอะไรดีไม่ดี อะไรอร่อยไม่อร่อย อะไรคูดี เป็นต้น ซึ่งบูร์ดิเยอคิดว่าการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอาจถูกมองได้หลายแบบขึ้นอยู่กับผู้กระทำ เช่น การแต่งตัว เป็นต้น "รสนิยม" จึงถือได้ว่าเป็นสิ่งมีอิทธิพลในการแสดงออกในทุกพื้นที่ ทั้งการแสดงออกทางวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ อาทิ เสื้อผ้า กีฬา อาหาร ดนตรี วรรณกรรม และศิลปะ

จากการทบทวนแนวความคิดรสนิยมพบว่า ทรงผมเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับรสนิยมของคนในสังคมต่างๆ สามารถสื่อให้เห็นถึงการแสดงออกในการบริโภคความงามของคนในสังคมนั้นๆ แต่รสนิยมก็เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยขึ้นอยู่กับกระแสสังคมในช่วงนั้นที่นิยมสิ่งใด แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือไม่ว่าจะคนในระดับชนชั้นใดในสมัยใดก็ตามแล้วแต่ต้องการมีตัวตนเป็นของตัวเองในสังคม จึงแสดงออกมาในรูปแบบของการทำทรงผมที่อาจจะเหมือนคนอื่นเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในสังคมหรืออาจจะทำผมทรงแปลกแตกต่างจากคนอื่นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมาจนอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามมา

3.แนวความคิดเรื่อง Bio-Power

ธีรยุทธ บุญมี (2551) เขียนหนังสือเรื่อง “มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)”

กล่าวถึงการก่อตัวของแนวคิด ประชากร และบุคคลทำให้เกิดเทคนิควิธีอำนาจสำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งซึ่งฟูโกต์เสนอแนวคิดรวบยอดไว้เป็นการเมืองชีวะ (bio-politic) หรืออำนาจชีวะ (bio-power) ซึ่งอำนาจชีวะเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือเป็นเหตุผลแห่งรัฐเป็นเป้าหมายแห่งรัฐที่จะต้องทะนุบำรุงก็คือการควบคุมประชาชนด้วยเป้าหมายเพื่อเพิ่มความมั่งคั่ง อายุ สุขภาพ ประสิทธิภาพในการผลิต ฯลฯ แบ่งออกเป็นสองส่วนคือส่วนแรกเกี่ยวข้องกับประชากรในฐานะบุคคล ซึ่งกลไกหลักคือวินัยและเรื่องเพศ กับอีกส่วนหนึ่งคือการควบคุมประชากรโดยองค์รวมเพื่อเพิ่มอายุ อัตราการเกิด ระดับสุขภาพ เป็นต้น

วินัย

1.อำนาจในเรื่องวินัยและการลงโทษ (Discipline and Punish)

ทัศนะฟูโกต์มองว่าในทุกสังคมและทุกยุคสมัย ต้องมีเครือข่ายอำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งมาครอบงำ การครอบงำก็คือการควบคุมมิติต่างๆในสังคมนั้นๆซึ่งหน่วยทางการเมืองในแต่ละยุคสมัยจะต้องควบคุมสิ่งต่างๆ

มากหรือน้อยต่างๆกันไป “การควบคุมคน (ร่างกาย)” ก็เป็นหนึ่งในสิ่งที่จะต้องควบคุม ฟูโกต์มองว่าสังคมสมัยใหม่เป็นสังคมที่เคลื่อนตัวจากสังคมยุคเก่ามาสู่สังคมวินัยและความปกติ (normality) ร่างกายและสถานที่ที่มีวินัยคืออาการของสังคมที่ปกติ ความเป็นปกติจึงวัดได้ด้วยความมีวินัยในร่างกายและพื้นที่

2.การทำงานของวินัย (Discipline) ฟูโกต์สรุปแนวทางการทำงานของวินัยไว้เป็น 5 ด้านคือ

2.1วินัยทำงาน โดยผ่านร่างกายคนเป็นหลัก จุดมุ่งหมายก็เพื่อให้เกิดร่างกายที่เชื่อฟัง (docile body) วิธีทำงานก็คือแบ่งร่างกายเป็นส่วนๆตามอวัยวะหรือระบบ เป็นหัว แขน ขา หลัง ไหล่ มีการศึกษา การตรวจสอบ จุดมุ่งหมายเพื่อควบคุมทั้งส่วนย่อยและส่วนรวมทั้งหมดของร่างกาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในงานเฉพาะแต่ละด้าน

2.2ร่างกายในฐานะตัวแทนหรือสื่อแทนความหมาย (carrier of signification) เช่น ความกล้าของทหาร ถูกลดความสำคัญลงในยุคคลาสสิก แต่ร่างกายในฐานะส่วนที่อำนาจเชิงวินัยจะทำงานเพิ่มควมสำคัญอย่างเจียบๆ ในกองทัพ โรงเรียน ร่างกายจึงเปลี่ยนฐานะจากสัญลักษณ์ (symbol) มาเป็นสัญญาณ (sign) ที่ถูกแยกเป็นหน่วยย่อยๆที่จะถูกนำมาประสานงานกัน

2.3วิธีการแบบจุดภาคของอำนาจยังทำงานในมิติของเวลา ฟูโกต์ชี้ว่า อำนาจจะทำงานเหนือร่างกายอย่างไรได้ผล จะต้องมีการควบคุมเชิงเวลา คือ การให้ร่างกายยอมต่อการควบคุมต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ใช่เป็นช่วงๆหรือระส่ำระสายไม่เป็นระเบียบจึงจะต้องมีการจัดการเรื่องมาตรฐานของการทำงานและประสิทธิภาพ ซึ่งบังคับใช้อย่างมีกฎเกณฑ์อย่างต่อเนื่อง

2.4 การควบคุมเทศะหรือพื้นที่ที่เป็นมิติที่สำคัญยิ่งของวินัย วินัยทำงาน โดยการควบคุมร่างกายบนพื้นที่ จึงต้องการควบคุมพื้นที่ปิดที่เฉพาะเจาะจง เช่น โรงเรียน ค่ายทหาร โรงงาน ถูก เป็นต้น มีการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนๆหรือตาราง ซึ่งจะมีการกระจายร่างกายคนไปตามส่วนต่างๆ อย่างมีระเบียบแบบแผน

2.5การจัดการควบคุมพื้นที่และร่างกายยังเปิดให้มีการตรวจตรา (surveillance) การสังเกต (observe) หรือ เพ่งมอง (gaze) เพื่อประสิทธิภาพในการควบคุมและการผลิตรวมทั้งเพื่อกำจัดความไร้สมรรถภาพ ประเมินทักษะฝีมือในการทำงาน ฯลฯ

3.เครื่องมือในการสร้างวินัย คือ การสังเกตการณ์ (observation) การตัดสินความปกติ (normalizing judgment) การตรวจสอบ (examination)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มนุษย์นำเอาร่างกายมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างวินัยในสังคม โดย ทรงผม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายจึงถูกนำมาใช้ในการสร้างวินัยให้สังคมญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมเป็นสร้างลักษณะของทรงผม ซึ่งทำให้ทรงผมมีอำนาจในตัวเองกำหนดให้ทุกคนในสังคมต้องทำตามลักษณะแบบเดียวกันจนกลายเป็นความปกติของสังคม หากใครทำทรงผมที่แปลกแตกต่างออกไปก็จะกลายเป็นความไม่ปกติ จะถูกสังเกต ตัดสิน และตรวจสอบจากสังคม

ผลการวิจัย

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์หลายอย่าง ทรงผมของคนญี่ปุ่นมีลักษณะที่แตกต่างจากทรงผมของคนในประเทศอื่นทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ทรงผมจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาลักษณะทรงผมและสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรงผมของคนญี่ปุ่น สามารถแบ่งออกเป็น 5 ยุค ดังนี้

ยุคที่1 ยุคทรงผมแบบดั้งเดิม: ยุคโคะฟุง (ค.ศ.250-538)

ยุคที่2 ยุคแห่งการปรับเปลี่ยนและสร้างรูปแบบทรงผม: ยุคอะซึกะถึงยุคอะซึจิโมะ โมะยะมะมะ (ค.ศ.538- 1603) แบ่งย่อยออกเป็น 3 ช่วงคือ

ช่วงที่1 ยุคอะซึกะและนาระ (ค.ศ.538-794)

ช่วงที่2 ยุคเฮอัน (ค.ศ.794-1185)

ช่วงที่3 ยุคคะมะคุระและมูโรมะจิถึงยุคอะซึจิโมะ โมะยะมะมะ (ค.ศ.1186-1603)

ยุคที่3 ยุครุ่งเรืองของทรงผม: ยุคเอโดะ (ค.ศ.1604 - 1868)

ยุคที่4 ยุคผสมผสานระหว่างทรงผมญี่ปุ่นกับทรงผมตะวันตก: ยุคเมจิ ถึง ยุคโชวะ (ค.ศ.1868-1970)

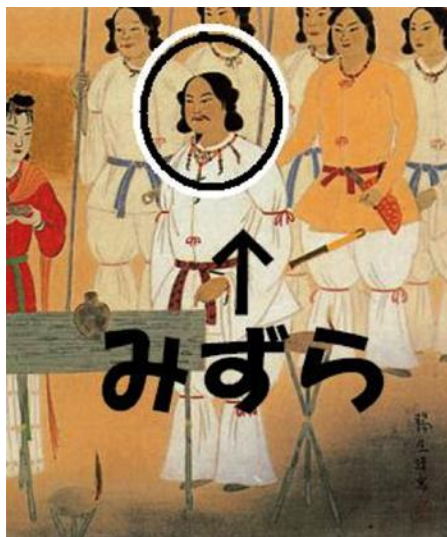
ยุคที่5 ยุควัฒนธรรมนิยมทรงผมญี่ปุ่น: ปลายยุคโชวะ ถึงยุคเฮเซ (1980 - ปัจจุบัน)

ยุคที่1 ยุคทรงผมแบบดั้งเดิม: ยุคโคะฟุง (ค.ศ.250-538)

ยุคโคะฟุง เป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ ประเทศญี่ปุ่นเป็นสังคมบรรพกาล โครงสร้างสังคมเป็นสังคมเกษตรกรรม คนญี่ปุ่นในยุคนี้จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ ดังนั้นลักษณะทรงผมในยุคนี้จึงมีช่วงเวลาในการประกอบอาชีพมาเป็นส่วนกำหนดลักษณะของทรงผม

ลักษณะของทรงผม

ทรงผมผู้หญิงทุกคนจะมีลักษณะทรงผมที่เรียกว่า ทรงShimada-mage วิธีการทำผมเกล้ามวยผมไว้บนศีรษะ โดยเกล้าในระดับต่ำ ส่วนลักษณะทรงผมของผู้ชายทุกคนจะมีลักษณะทรงผมที่เรียกว่า ทรงMizura วิธีการทำผมเกล้าผมต่ำโดยรวบผมจากด้านล่างขึ้นข้างบนแล้วมัดไว้ข้างหูทั้ง2ข้าง

ภาพที่1 ทรงผมของผู้ชายยุคโคะฟุง เรียกว่า ทรงMizura
ที่มา <http://www.marumura.com/culture/?id=2724>

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

- เกิดจากการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อม

ยุคโคะฟุงเป็นสังคมเกษตรกรรมคนญี่ปุ่นจึงต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยในช่วงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิต ผู้หญิงและผู้ชายต่างก็ต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตเหมือนกัน แต่เนื่องจากลักษณะของงานที่ผู้หญิงจะทำงานที่ใช้แรงงานน้อยกว่าผู้ชาย ทำให้ทรงผมของผู้หญิงจะมีลักษณะเกล้าต่ำธรรมดา ขณะเดียวกันผู้ชายมักจะทำงานที่ใช้แรงงานมากกว่ากล่าวคือ นอกจากเก็บเกี่ยวแล้ว อาจจะต้องแบก ขน ผลผลิตเหล่านั้นเป็นจำนวนมากกว่าผู้หญิง ดังนั้นทรงผมของผู้ชายจึงต้องรวบ เกล้าต่ำ และมัดไว้ที่ข้างหูอย่างแน่นหนากว่า เพื่อป้องกันไม่ให้ผมมาปกปิดใบหน้าซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการทำงาน

ยุคที่2 ยุคแห่งการปรับเปลี่ยนและสร้างรูปแบบทรงผม: ยุคอะซึกะ ถึง ยุคอะซึจิโมะโมะยะมะ (ค.ศ.538- 1603)

ยุคอะซึกะ จนถึง ยุคอะซึจิโมะโมะยะมะ เป็นช่วงยุคประวัติศาสตร์ ประเทศญี่ปุ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ ลักษณะสังคมเปลี่ยนจากสังคมบรรพกาลเป็นสังคมทาสและสังคมศักดินา เกิดชนชั้นผู้ปกครองคือ จักรพรรดิ ขุนนาง และ ทาส ด้านวัฒนธรรมมีการรับพระพุทธศาสนาและลัทธิขงจื้อจากประเทศจีน ส่งผลให้ความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นเป็นสังคมชายเป็นใหญ่ นับถือผู้มีอำนาจ/ผู้อาวุโส ทำให้เกิดลักษณะทรงผมที่มีความหลากหลายและแตกต่างจากในยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

ช่วงที่1 ยุคอะซึกะและนาระ (ค.ศ.538-794)

ลักษณะของทรงผม

ผู้หญิงทุกชนชั้น จะมีลักษณะทรงผมที่มัดผมขึ้นเหนือศีรษะประดับด้วยเครื่องประดับเล็กๆน้อยๆ ส่วนทรงผมของผู้ชายชาวบ้านจะมีลักษณะมัดผมขึ้นเหนือศีรษะแต่จะรวบผมให้ตั้งแน่นกว่าผู้หญิงและรวบสูง ซึ่งแตกต่างจากทรงผมของผู้ชายชนชั้นสูง ซึ่งก็คือ ชนชั้นขุนนาง ที่มัดผมขึ้นเหนือศีรษะและรวบตั้งเช่นกันแต่จะสวมหมวกคะบุโตะ (หมวกทรงสูง) เพื่อยึดผมด้วย

หมวกคะบุโตะ

ภาพที่2 ทรงผมของผู้หญิงในยุคอะซึกะและนาระ (ซ้าย) ทรงผมของผู้ชายในยุคอะซึกะและนาระ (ขวา)

ที่มา <http://www.marumura.com/culture/?id=2724>

ช่วงที่2 ยุคเฮอัน (ค.ศ.794-1185)

ลักษณะของทรงผม

ทรงผมของหญิงชนชั้นสูงและหญิงชาวบ้านทั่วไปที่มีความแตกต่างกัน ผู้หญิงชาวบ้าน จะมีลักษณะทรงผมที่ไว้ผมยาวพอประมาณพอให้มัดได้ ส่วนผู้หญิงชนชั้นสูงจะปล่อยยาวตามธรรมชาติไม่มัดหรือเกล้าผม ส่วนทรงผมของผู้ชายทุกชนชั้นจะมีลักษณะรวบผมจากด้านล่างขึ้นเป็นจุกและ โคนผมด้านหน้าส่วนด้านบนหัวจะสวมหมวกคะบุโตะเพื่อรัดผม

ภาพที่3 ทรงผมของผู้หญิงในยุคเฮอัน

ที่มา <http://www.marumura.com/culture/?id=2724>

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

- การรับวัฒนธรรมจากประเทศจีน

การรับวัฒนธรรมจากประเทศจีน ผ่านทางการค้าทางพรมแดนซึ่งมีทั้งทางบกและทางทะเล ก่อให้เกิดค่านิยมวัฒนธรรมจีน คือ ศาสนาพุทธ ขงจื้อ และ วัฒนธรรมการแต่งกาย

ช่วงที่3 ยุคคะมะคุระและมุโระมะจิถึงยุคอะซึจิโมะโระยะมะ (ค.ศ.1186-1603)

ลักษณะของทรงผม

ทรงผมของผู้หญิงจะมีลักษณะปล่อยผมยาวคล้ายกับยุคเฮอัน ส่วนทรงผมของผู้ชายทรงผมของผู้ชายมีทั้งการ โคนผมและแบบที่ไม่ โคนผม แต่พบว่าจะมีลักษณะของการ โคนผมมากกว่าเนื่องจาก ยุคนี้เป็นการปกครองเปลี่ยนจากระบบทาสที่กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองไปเป็นการปกครองระบบศักดินาภายใต้การปกครองของ โชกุนหรือผู้ปกครองทางการทหาร ชนชั้นสูงจึงเปลี่ยนจากขุนนางเป็นชนชั้นนักรบ จึงเกิดสงครามการเมืองขึ้น ทรงผมที่มีลักษณะของการ โคนผมจึงเป็นนิยมของผู้ชายที่แสดงออกถึงการเป็นนักรบ ส่วนผู้ชายที่ไม่ โคนผมก็จะเป็นการแสดงถึงชนชั้นอื่นที่ไม่ใช่ นักรบ ในยุคนี้

ภาพที่4 ทรงผมของผู้ชายที่ โคนผมในยุคคะมะคุระและมุโระมะจิ

แหล่งที่มา <http://www.marumura.com/culture/?id=2724>

ช่วงต่อมาในยุคอะซีจิโมะ โมะยะมะะ ทรงผมของยุคนี้ก็ออกแนวคล้ายๆ กับยุคโคฟุนแต่มีความแปลกใหม่กว่าตรงที่ มีการรวบผมสูงกว่าเดิม และก็มีเครื่องประดับที่เริ่มเพิ่มมากขึ้น ส่วนทรงผมของผู้ชายที่ไม่ใช่ชนชั้นนักรบก็จะไม่นิยมค่อยโกนหัวกันเพราะไม่ต้องออกรบบ่อยครั้งเหมือนกับยุคคะมะคุระและมุโรมะจิซึ่งเป็นยุคแห่งการสู้รบของญี่ปุ่น

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

- การเกิดสงครามกลางเมือง

สงครามทำให้เกิด ชนชั้นนักรบหรือทหารขึ้นมามีบทบาทในสังคม ลักษณะของทรงผมจึงต้องคำนึงถึงความสะดวกในการรบ และ ความปลอดภัย เพราะในยามสงครามอาจจะมีการพกอาวุธซ่อนไว้ที่ศีรษะ จึงนิยมโกนผม ต่อมาสงครามเริ่มสงบลงจึงทำให้ไม่ต้องโกนผมก็ได้

- ค่านิยมวัฒนธรรมเงินจากชนชั้นสูงเริ่มลดลง คนญี่ปุ่นเริ่มมีการออกแบบทรงผมให้เป็นลักษณะของตัวเอง โดยไม่ขึ้นอยู่กับค่านิยมความงามของประเทศจีน

ยุคที่3 ยุครุ่งเรืองของทรงผม: ยุคเอโดะ (ค.ศ.1604 - 1868)

ยุคเอโดะเป็นช่วงเวลาญี่ปุ่นปิดประเทศเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 264 ปี จึงทำให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมของตนเอง ด้านการปกครองกลับไปสู่การปกครองโดยมีจักรพรรดิเป็นผู้มีอำนาจ ชนชั้นสูงจึงเปลี่ยนจากชนชั้นนักรบมาเป็นชนชั้นพ่อค้าที่อาศัยอยู่ที่เมืองเอโดะซึ่งเป็นศูนย์กลางในยุคนี้ ในยุคนี้วัฒนธรรมที่รุ่งเรืองคือการแต่งกาย โดยเฉพาะการเกิดลักษณะรูปแบบทรงผมที่หลากหลายจำนวนมาก โดยเฉพาะทรงผมของผู้หญิง

ลักษณะของทรงผม : ทรงผมของผู้หญิงแบ่งตามชนชั้นทางสังคม

3.1 ผู้หญิงชนชั้นสูง

มีลักษณะทรงผมที่เรียกว่า ทรงผม Keptasu: วิธีการทำผมด้านหน้ายกสูงมีลักษณะสูงเหมือนกลอง ส่วนผมด้านหลังมัดเป็นหางม้ามีลักษณะคล้ายเคียว

ภาพที่4 ทรงผมของผู้หญิงชนชั้นสูงในยุคเอโดะ เรียกว่าทรง Keptasu

ที่มา <http://asianhistory.about.com/od/japan/ss/JapanHair.htm>

3.2 ผู้หญิงชาวบ้านทั่วไป จะมีลักษณะทรงผมแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

3.2.1 ทรงผม Taregami: วิธีการทำผม: ปล่อยผมยาวตรง ขนาดความยาวยาวถึงพื้น

ภาพที่ 5 ทรงผมของผู้หญิงชาวบ้านทั่วไปในยุคเอโดะ เรียกว่าทรง Taregami
ที่มา http://gwomatsuri.blogspot.com/2010_08_02_archive.html (ซ้าย)
<http://asianhistory.about.com/od/japan/ss/JapanHair.htm> (ขวา)

3.2.2 ทรงผม Shimada Mage: วิธีการทำผม: มัดรวบผมไว้ด้านหลังและมีหัวขนาดใหญ่ปักอยู่เพื่อยึดผม ประดับผมด้วยริบบิ้น ด้านหน้าถูกทำให้เป็นมันด้วยขี้ผึ้ง ผมด้านบนมีด้ายหลอดม้วนประดับอยู่

ภาพที่ 6 ทรงผมของผู้หญิงชาวบ้านทั่วไปในยุคเอโดะ เรียกว่าทรง Shimada Mage
ที่มา http://gwomatsuri.blogspot.com/2010_08_02_archive.html (ซ้าย)
<http://asianhistory.about.com/od/japan/ss/JapanHair.htm> (ขวา)

3.2.3.ทรงผม Box Shimada Mage: วิธีการทำผม คือ รัดผมไปทางด้านหลัง โดยใส่กล่องไว้ด้านหลัง ในช่วงกลางยุคเอโดะ มีการทำผมเป็นห่วงไว้ด้านบนและนำกล่องผมมาไว้ด้านหลัง

ภาพที่7 ทรงผมของผู้หญิงชาวบ้านทั่วไปในยุคเอโดะ เรียกว่าทรง Box Shimada Mage

ที่มา <http://www.iz2.or.jp/english/fukusyoku/kosode/50.htm> (ซ้าย)

<http://asianhistory.about.com/od/japan/ss/JapanHair.htm> (ขวา)

3.3 เกอิชา ลักษณะทรงผมจะขึ้นอยู่กับพิธีและเทศกาลต่างๆ แบ่งได้ดังนี้

3.3.1.พิธีเปิดตัวไมโกะ: ทรงวาเรชินอบุ (Wareshinobu) วิธีการทำผมเริ่มแรกจะเกล้าผมขึ้น พันมวยตรงกลางกระหม่อมด้วย คาโนโกะ หรือ แถบผ้าไหมสีแดงมีจุดสีขาว ซึ่งจะพันทั้งส่วนบนและล่างของมวยผม และจะประดับด้วยชุดเครื่องประดับสามเหลี่ยมทำจากเงินและทองจำนวนหกชิ้น ซึ่งจะปักประดับอยู่ตรงส่วนของมวยผม

ภาพที่8 ทรงผมในพิธีเปิดตัวไมโกะ เรียกว่าทรง Wareshinobu

ที่มา http://www.immortalgeisha.com/hairstyles_maiko_pics.php

3.3.2 พิธีเลื่อนชั้นไมโกะรุ่นเยาว์เป็นไมโกะรุ่นใหญ่: ทรงโอฟุคุ (Ofuku) วิธีการทำผมทรงโอฟุคุ เหมือนกับทรงวาเรชิโนบุ เพียงแต่จะพันแถบผ้าไหมสีแดงเพียงส่วนบนของมวยผมเท่านั้น ส่วนเครื่องประดับก็จะคล้ายกัน

ภาพที่9 ทรงผมในพิธีเลื่อนชั้นไมโกะรุ่นเยาว์เป็นไมโกะรุ่นใหญ่ เรียกว่าทรง Ofuku
ที่มา http://www.immortalgeisha.com/hairstyles_maiko_pics.php

3.3.3 พิธีกลับปกเสื้อ: ทรงซังโกะ (Sango) วิธีการทำผม คือเกล้าผมขึ้น บิดให้เป็นห่วง ปล่อยหางผมเอาไว้ด้านหลัง และเจ้าของสำนักเกอิชาจะเป็นผู้ที่ตัดชายผมที่ปล่อยไว้

ภาพที่10 ทรงผมในพิธีกลับปกเสื้อ เรียกว่าทรง Sango
ที่มา http://www.immortalgeisha.com/hairstyles_maiko_pics.php

3.3.4 เทศกาลสำคัญอื่นๆ: ทรงยักษ์โกะชิมาดะ (Yakko Shimada) วิธีการทำผม คือเกล้าผมเป็นทรงยักษ์โกะชิมาดะ และประดับด้วยเครื่องประดับที่แตกต่างกันไปตามเทศกาล เช่น วันขึ้นปีใหม่จะปักปิ่นนกฟิราบบิ้นดอกไม้ ปิ่นปะการัง ประดับด้วยหวี ลูกบิดหยก และจะพันฐานมวยผมด้วยแถบผ้าไหมสีฟ้า ชมพู หรือแดง เป็นต้น

ภาพที่11 ทรงผมในเทศกาลสำคัญต่างๆ เรียกว่าทรง Yakko Shimada
ที่มา http://www.immortalgeisha.com/hairstyles_maiko_pics.php

3.4 โสเภณี

มีลักษณะทรงผมที่เรียกว่า ทรงผม Yoko hyoko โดยมีวิธีการทำคือ เกล้าผมขนาดใหญ่ไว้ด้านบน มีหวีกิ่งไม้ ริมบั้น ประดับตกแต่งบนผม ปักกระจายไว้ด้านข้าง เป็นทรงผมที่มีลักษณะคล้ายภูเขาขนาดใหญ่ไว้บนศีรษะ มีปีกสองข้าง มีการประดับตกแต่ง

ภาพที่12 ทรงผมของโสเภณี เรียกว่าทรง Yoko hyoko
ที่มา <http://asianhistory.about.com/od/japan/ss/JapanHair.htm>

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

- การเกิดค่านิยมวัฒนธรรมแบบเกอชา

วัฒนธรรมความงามแบบเกอชา มีบทบาทต่อการสร้างรูปแบบทรงผม โดยเฉพาะทรงผมของผู้หญิง เพราะค่านิยมความงามแบบเกอชา กลายเป็นค่านิยมหลักในสังคมยุคนี้ ส่งผลให้เกิดการทำทรงผมที่หลากหลาย มีเครื่องประดับตกแต่งที่เพิ่มมากขึ้นจากในหลายๆยุค

ยุคที่4 ยุคผสมผสานระหว่างทรงผมญี่ปุ่นกับทรงผมตะวันตก: ยุคเมจิ ถึง ยุคโชวะ (ค.ศ.1868-1970)

ยุคนี้เป็นยุคแห่งการปฏิวัติประเทศ ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนเป็นไม่มีระบบชนชั้น หลังจากการปิดประเทศญี่ปุ่นอันยาวนานญี่ปุ่นก็ต้องเปิดประเทศเพราะการเข้ามาของชาติตะวันตก ทำให้ญี่ปุ่นต้องเปิดตัวเองสู่โลกภายนอก เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้นหลายอย่าง โดยเฉพาะลักษณะทรงผม ดังนี้

ลักษณะของทรงผม

ทรงผมของผู้หญิงและผู้ชาย เริ่มมีความเป็นตะวันตกทรงผมดูจากที่สามารถเข้ากับทั้งชุดแบบญี่ปุ่นและแบบตะวันตก โดยวิธีการทำผมของผู้ชายไม่มีการรวบผมและเริ่มตัดผมเป็นทรงผมแบบตะวันตก

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

- การรับวัฒนธรรมใหม่จากชาติตะวันตก

การรับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายและแนวคิดความทันสมัยมาจากชาติตะวันตกในช่วงนั้นคือ คือ ฮอลแลนด์ รัสเซีย และ โดยเฉพาะอเมริกา ทำให้คนญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงทรงผมและ การแต่งกาย ให้มีความเป็นสากลตามแบบตะวันตก

ยุคที่5 ยุควัฒนธรรมนิยมทรงผมญี่ปุ่น: ปลายยุคโชวะ ถึงยุคเฮเซ (1980 - ปัจจุบัน)

ยุคนี้ทรงผมของคนญี่ปุ่นกลายเป็นที่นิยมแพร่กระจายไปทั่ว โดยเฉพาะในเอเชีย กลายเป็นกระแสแฟชั่นทรงผมญี่ปุ่น ทรงผมในยุคนี้จึงไม่ใช่แค่เรื่องทรงผม แต่รวมไปถึง การทำสีผม ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ทรงผมไม่ได้เป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งแยกเพศหรือชนชั้นทางสังคม ผู้หญิงและผู้ชายญี่ปุ่นต่างก็ทำทรงผมแบบเดียวกันได้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา ดังนี้

ช่วงที่1 ค.ศ.1980-1998 ลักษณะทรงผม โดยทั่วไปของทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะมีดังนี้

5.1 ทรงผมแสกตรง วิธีการทำผมได้ผมให้ตรง แล้วใช้หวีแบ่งผมกลางหัวออกเป็น2ข้าง

5.2 ทรงผมไถข้าง วิธีการทำผมใช้ปัตตาเลี่ยนไถผมออกด้านข้าง โดยเหลือผมส่วนบนไว้แล้ว

ใช้แว็กซ์เซ็ทผมด้านบนให้ตั้งขึ้น

5.3 ทรงผมยี่ฟู วิธีการทำผมใช้หวีแบ่งผมออกมา แล้วใช้แปรงหวีรูดผมจากปลายผมขึ้นมาเรื่อยๆ ให้ผมยุ่ง

5.4 ทรงผมแซมสีต่าง วิธีการทำผมทรงผมนี้ก็คือการย้อมผม หรือ การทำไฮไลต์ด้วยสีต่างๆ

ช่วงที่ 2 ค.ศ. 1999-2011 ลักษณะทรงผม โดยทั่วไปของทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะมีดังนี้

5.5 ทรงผมหน้าม้า วิธีการทำผมแบ่งผมข้างหน้าพอประมาณแล้วตัดให้สั้นในระดับเหนือคิ้ว หรือขึ้นอยู่กับรูปหน้าของแต่ละคน

5.6 ทรงผมตัด วิธีการทำผมตัดหยิก คัดลอนเล็ก-ใหญ่ ลอนเล็กๆอาจทำคู่กับทรงอื่นเช่น ผมข้างหน้าหน้าม้า ผมข้างหลังคัดลอน

5.7 ทรงผมชอยเซ่ต วิธีการทำผมทรงผมชอยเซ่ต คือ การชอย สไลด์ และจัดให้เป็นทรง

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

- เกิดการสร้างกระแสวัฒนธรรมเจป๊อป (J-POP) และเกิดการเผยแพร่วัฒนธรรมนี้ไปยังประเทศต่างๆ โดยผ่านสื่อสารมวลชนรูปแบบต่างๆ เช่น การ์ตูน นักร้อง นักแสดง

สื่อสารมวลชนเข้ามามีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรงผมจึงเกิดความแตกต่างเปลี่ยนแปลงจากในอดีตเป็นอย่างมาก กล่าวคือในช่วง ค.ศ.1980-1998 กระแสนดนตรีร็อกเป็นที่นิยมก่อให้เกิดวง X-JAPAN ที่เป็นผู้นำกระแสแฟชั่นทรงผม ต่อมาในช่วงที่ 2 ค.ศ. 1999-2011 กระแสนดนตรีป๊อปเป็นที่นิยมก่อให้เกิดวงดนตรีหรือนักร้องที่เป็นผู้นำทรงผมแบบต่างๆในประเทศ จนทำให้ญี่ปุ่นสามารถสร้างลักษณะทรงผมของตนเองและกลายเป็นที่นิยมของคนทั่วไป หากพิจารณาแล้วจะพบว่าทั้งหมดนี้พื้นฐานมาจากการรับเอาแนวความคิดความทันสมัยจากโลกตะวันตกโดยเฉพาะจาก อเมริกา (ที่เข้ามามีบทบาทในญี่ปุ่นตั้งแต่หลังยุคสงครามโลกครั้งที่ 2) เข้ามาเป็นพื้นฐานแนวความคิดของสังคม ทำให้ญี่ปุ่นต้องสร้างความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน

จากที่กล่าวในข้างต้นทรงผมมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงทรงผมก็จะเปลี่ยนแปลง ดังนั้นทรงผมเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคมไม่ใช่ส่วนประกอบหนึ่งของร่างกายและเป็นเรื่องธรรมชาติ ทรงผมจึงมีความหมายทางสังคม ซึ่งจากการวิเคราะห์ทรงผมทางสังคมศาสตร์ พบว่าทรงผมมีประเด็นและความหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

❖ 1. ทรงผม: พื้นที่แห่งการควบคุมร่างกาย

ผมในแง่มุมนักสังคมศาสตร์นั้นเข้าไปเกี่ยวข้องกับการทำงานของอำนาจเพราะตามแนวแนวคิด Bio-Power (อำนาจชีวะ) ของ มิเชล ฟูโก นั้น อำนาจจะมองร่างกายของมนุษย์แยกออกเป็นส่วนต่างๆ และเกิดการควบคุมเพื่อสร้างวินัยความเป็นระเบียบเรียบร้อยดังนั้นทรงผมจึงเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของการใช้อำนาจในการควบคุมคน และทรงผมของคนญี่ปุ่นยังถูกสร้าง พัฒนา ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปพร้อมกับบริบททางสังคม ซึ่งก็จะมี ความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละช่วงเวลาโดยแบ่งออกเป็น 5 ยุค ดังนี้

ยุคที่1 ยุคโคะฟุง (ค.ศ.250-538): ควบคุมในช่วงโอกาสการเก็บเกี่ยว

การควบคุมร่างกายโดยผ่านทางทรงผมยังไม่มี การแบ่งเพศและชนชั้นที่ชัดเจน พบว่าทุกเพศและทุกชนชั้นถูกควบคุมทางร่างกายเหมือนกัน โดยการควบคุมทางร่างกายเพื่อสร้างให้เกิดระเบียบวินัยจะถูกควบคุมในช่วงของการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งเป็นโอกาสพิเศษ เพราะต้องเกล้าผมเพื่อรับน้ำหนัก เพราะต้องแบกหามพืชผลทางการเกษตร เนื่องจากในยุคนี้ยังไม่มี การแบ่งชนชั้น ไม่มีทาสรับใช้จึงทำให้ทุกคนต้องทำการเกษตรเหมือนกัน แต่สำหรับวันปกติก็จะปล่อยผมยาวกรุงรังไม่มีการควบคุมร่างกาย

ยุคที่2 ยุคอะซึกะ ถึง ยุคอะซึจิโมะโมะยะมะ (ค.ศ.538-1603): เน้นการควบคุมตัวบุคคล

ช่วงที่1 ยุคอะซึกะและนาระ (ค.ศ.538-794): ควบคุมเพศชาย ชนชั้นขุนนาง

ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่การเป็นสังคมประเพณี คือ มีรูปแบบการปกครองที่ชัดเจน นั่นคือ ระบบกษัตริย์ มีผู้ปกครอง คือ จักรพรรดิ และผู้ถูกปกครอง คือชาวบ้านทั่วไป ศูนย์กลางของประเทศอยู่ที่กษัตริย์ ผู้ปกครองประเทศญี่ปุ่นได้ถือระบบการปกครองของจีนเป็นแนวทางในการสร้างระบบการปกครองของตน ปกครองประเทศโดยมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่เมืองหลวงคืออะซึกะและนาระในช่วงแรก จักรพรรดิขยายอำนาจไปทั่วประเทศทีละน้อยจนในที่สุดก็รวมประเทศเป็นปึกแผ่นได้ ทรงผมจึงเป็นพื้นที่ของการควบคุมร่างกายชัดเจนมากขึ้นกว่ายุคโคะฟุง

จักรพรรดิเป็นผู้ใช้อำนาจในการควบคุมประชาชน ปรากฏรับคำสั่งจากจักรพรรดิเทมมูที่ว่า “ผู้ชายและผู้หญิงทุกคนต้องมัดผมขึ้นและผู้ชายต้องสวมหมวกกะบะบูโตะ” โดยเฉพาะเพศชายเห็นได้จากการมีคำสั่งบังคับให้ผู้ชายต้องทำทรงผมแบบขุนนางจีน โดยผู้ชายทั่วไปจะมัดผมขึ้นเหนือศีรษะและรวบผมให้ตั้งแนวกว่าผู้หญิง ส่วนผู้ชายชนชั้นสูงซึ่งก็คือขุนนางนั้นถือได้ว่าถูกควบคุมร่างกายมากที่สุดในยุคนี้เพราะจะต้องมัดผมรวบตั้งกว่าผู้ชายชาวบ้านทั่วไปที่สำคัญยังถูกบังคับให้สวมหมวกกะบะบูโตะซึ่งมีลักษณะเป็นหมวกทรงสูงเพื่อยึดผมไว้ให้แน่นหนา ไม่ปล่อยให้ผมหลุดแม้แต่เส้นเดียว เพื่อแสดงถึงความแตกต่างทางชนชั้นโดยที่ขุนนางซึ่งเป็นชนชั้นสูงจะมีการจัดระเบียบร่างกายผ่านทางทรงผมมากกว่าผู้ชายชาวบ้านทั่วไป

ช่วงที่2 ยุคเฮอัน (ค.ศ.794-1185); ควบคุมเพศหญิง ชนชั้นสูง

อำนาจในการบริหารประเทศโดยตรงของจักรพรรดิเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลง อำนาจการปกครองเปลี่ยนมาอยู่ที่ขุนนางในราชสำนัก ซึ่งถือเป็นชนชั้นสูงในสังคมมีอำนาจทั้งในด้านการเมืองและสังคม ขุนนางเกิดการสะสมเงินทองที่ได้รับจากจักรพรรดิและการรับช่วยจากพ่อค้าต่างๆ ดังนั้นในยุคเฮอันนี้สังคมญี่ปุ่นจึงมีการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจน ในด้านวัฒนธรรมมีการรับเอาวัฒนธรรมใหม่โดยเฉพาะวัฒนธรรมจากประเทศจีน ผ่านทางการค้าทางพรมแดนซึ่งมีทั้งทางบกและทางทะเล ก่อให้เกิดการรับเอาค่านิยมตามแบบวัฒนธรรมจีนมาใช้ นั่นคือค่านิยมชายเป็นใหญ่

จากอุดมการณ์สังคมชายเป็นใหญ่ ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นเพศที่อ่อนแอไร้ซึ่งอำนาจในสังคม ผู้หญิงถูกควบคุมร่างกายชัดเจนที่สุด หญิงชาวบ้านจะต้องไว้ผมยาวพอประมาณพอและมัดผม แต่หญิงชนชั้นสูงกลับปล่อยยาวตามธรรมชาติ เส้นผมของหญิงงามชั้นสูงนั้น จะต้องดำยาวสลวยถึงพื้นด้วย ต้องดูแลรักษาอย่างดี ให้อบชื้น และนุ่มสลวย ไม่มีมัดหรือเกล้าผม ซึ่งทรงผมของผู้หญิงจะแตกต่างจากผู้ชายชัดเจนเพราะผู้ชายทุกคนไม่แบ่งชนชั้นจะมีทรงผมในลักษณะรวบผมจากด้านล่างขึ้นเป็นจุกและโกนผมด้านหน้าส่วนด้านบนหัวจะสวมหมวกกะบะบูโตะเพื่อรัดผมไว้เช่นเดียวกับยุคอะชิกะและนาระ ในยุคนี้ทรงผมนอกจากจะเป็นเครื่องมือที่เพศชายใช้ควบคุมร่างกายเพศหญิงแล้ว เพศหญิงด้วยกันยังมีการตรวจสอบและลงโทษด้วยตนเอง เพราะหากหญิงชาวบ้านไม่รวบมัดผม มาปล่อยผมยาวสลวยเช่นหญิงชนชั้นสูงก็จะเป็นการผิดชนชั้น และผู้หญิงชนชั้นสูงเองก็ใส่ใจต่อทรงผมของตนมากขึ้นนอกจากจะทำเพื่อตนเองแล้วยังเป็นการสร้างตัวตนให้เหนือกว่าหญิงคนอื่น แต่ การปล่อยผมยาว แม้จะดูเหมือนว่าไม่ได้ควบคุมเคร่งครัด มีรูปแบบที่ตายตัว แต่อีกด้านหนึ่งผมยาวก็กลับบังคับควบคุมร่างกายหญิงชนชั้นสูงต้องสำรวมกิริยาท่าทางมากกว่าหญิงชาวบ้าน เพราะผมที่ปล่อยยาวอาจจะไม่เป็นทรง ไปพันกับสิ่งอื่นได้ง่ายกว่าผมที่ถูกรวบมัดไว้ของหญิงชาวบ้าน

ช่วงที่3 ยุคคะมะคุระและยุคอะชิจิโมะโมะยะมะ (ค.ศ.1186-1603); ควบคุมเพศชาย ชนชั้นนักรบ

ในยุคเฮอันการปกครองแบบราชสำนัก ทำให้ขุนนางในราชสำนัก มีอำนาจมากขึ้นจึงใช้เวลาทั้งหมดไปกับการแสวงหาความสุขและใช้อำนาจของชนชั้นตน ทำให้สังคมญี่ปุ่นเริ่มเกิดปัญหาเกิดการแก่งแย่งชิงอำนาจระหว่างขุนนางด้วยกันเอง ประกอบกับอำนาจของจักรพรรดิอ่อนแอลงอย่างมาก จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอำนาจอีกครั้ง โดยอำนาจเปลี่ยนจากชนชั้นสูงมาสู่ชนชั้นนักรบ พวกนักรบจึงต้องโกนผมเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ และ แสดงออกถึงความเป็นนักรบที่ต้องมีระเบียบวินัย มีความจงรักภักดีต่อเจ้านาย เพราะการโกนผมจะทำให้ไม่สามารถซ่อนอาวุธใดใดที่จะใช้ทำร้ายกันได้ เพราะในช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนผ่านอำนาจจากกลุ่มของขุนนางมาสู่กลุ่มนักรบ ทำให้ประเทศเกิดสงครามกลางเมือง สังคมไม่สงบสุขเกิดการสู้รบกันบ่อยครั้ง เกิดการต่อสู้ระหว่างขุนนางและนักรบลอบสังหารแย่งชิงอำนาจกันบ่อยครั้งนั่นเอง หากชาмуไรทำทรงผมที่แตกต่างจากที่สังคมกำหนดก็จะถือเป็นมีการทำตัวแปลกแยก ขาดความมีระเบียบวินัย และที่สำคัญคือไม่ซื่อสัตย์ต่อผู้นำทรงผมจึงเป็นเครื่องมือที่ผู้นำใช้ในการตรวจสอบ เมื่อพบว่ามิใคร่ทำผิดก็จะมีการลงโทษ โดยการลงโทษที่รุนแรงที่สุด คือการให้ทำฮาราคีรี

ยุคที่3 ยุคเอโดะ (ค.ศ.1604-1868): ควบคุมเพศหญิง ชนชั้นเกอิชา

ประเทศญี่ปุ่นปิดประเทศรูปแบบการปกครองกลับไปสู่การปกครองที่ศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่จักรพรรดิ ขุนนางในราชสำนัก กลับมามีอำนาจในสังคมแทนที่ชนชั้นนักรบ อุดมการณ์พื้นฐานของสังคมจึงยังคงมีอิทธิพลของจีน ขณะเดียวกันก็เกิดการสร้างวัฒนธรรมแบบญี่ปุ่นขึ้นมา นั่นก็คือ วัฒนธรรมเกอิชา ที่กลายเป็นค่านิยมความงามของผู้หญิง กลายเป็นอุดมการณ์หลักที่สังคมยอมรับมีอำนาจควบคุมแนวคิดของคนในสังคม และใช้ในการตีค่าความงามของผู้หญิงในยุคเอโดะ

เกอิชากลายเป็นอุดมการณ์ความงามที่สังคมยอมรับในยุคนั้น เท่ากับการครอบงำด้านอุดมการณ์ลักษณะความเป็นหญิง ที่จะต้องมีทรงผมตามรูปแบบอย่างเคร่งครัด เกอิชาจึงต้องทำทรงผมตามรูปแบบที่กำหนดและไม่สามารถเลือกทรงผมหรือสร้างทรงผมรูปแบบใหม่ขึ้นมาได้เอง เพราะทรงผมเกอิชานั้นจะมีความแตกต่างในระดับชั้นเกอิชาด้วยกันเองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งชนชั้นในหมู่ของเกอิชา ซึ่งเกอิชารุ่นน้องหรือผู้ที่ฝึกหัดเป็นเกอิชาไม่สามารถทำทรงผมของเกอิชารุ่นพี่หรือหัวหน้าเกอิชาได้ หากฝ่าฝืนก็จะถือเป็นการทำตัวผิดแปลกและได้รับการลงโทษ ในอีกด้านหนึ่งทรงผมของเกอิชาที่มีหลากหลายทรงมีเครื่องประดับตกแต่งมากมายเป็นตัวควบคุมร่างกายของเกอิชาให้แต่งผมให้มีความสวยงามเพื่อทำหน้าที่ในการสร้างความสุข ประนเปรอ ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานให้กับผู้ชาย ดังนั้นเกอิชาจึงเป็นอาชีพที่ทำให้เห็นกระบวนการควบคุมร่างกายที่เด่นชัดจากการที่ต้องทำทรงผมแบบต่างๆ โดยขึ้นอยู่กับช่วงเวลา/พิธีกรรม/เทศกาลต่างๆ ดังนี้

- พิธีเปิดตัวไมโกะ ทำทรวงวาเรชิโนบุ (Wareshinobu) วิธีการทำเริ่มแรกจะเกล้าผมขึ้น พันมวยตรงกลาง กระหม่อมด้วย คาโนโกะ หรือ แถบผ้าไหมสีแดงมีจุดสีขาว ซึ่งจะพันทั้งส่วนบนและล่างของมวยผม และจะประดับชุดเครื่องประดับสามเหลี่ยมทำจากเงินและทองจำนวนหกชิ้น ซึ่งจะปักประดับอยู่ตรง ส่วนของมวยผม
- พิธีเลื่อนขึ้นไมโกะรุ่นเยาว์เป็นไมโกะรุ่นใหญ่ ทำทรวงโอฟุคุ (Ofuku) วิธีการทำทรวงโอฟุคุเหมือนกับ ทรวงวาเรชิโนบุ เพียงแต่จะพันแถบผ้าไหมสีแดงเพียงส่วนบนของมวยผมเท่านั้น ส่วนเครื่องประดับก็จะ คล้ายกัน
- พิธีกลับปกเสื้อ ทำทรวงซังโกะ (Sango) วิธีการทำคือเกล้าผมขึ้น บิดให้เป็นห่วง ปล่อยหางผมเอาไว้ ด้านหลัง และเจ้าของสำนักเกอิชาจะเป็นผู้ที่ตัดชายผมที่ปล่อยไว้
- เทศกาลสำคัญต่างๆ ทำทรวงทรวงยักษ์โกะชิมาดะ (Yakko Shimada) วิธีการทำเกล้าผมเป็นทรวงยักษ์โกะชิมาดะ และประดับด้วยเครื่องประดับที่แตกต่างกันไปตามเทศกาล เช่น วันขึ้นปีใหม่จะปักปิ่นนกพิราบ ปิ่น ดอกไม้ ปิ่นปะการัง ประดับด้วยหวี ลูกบิดหยก และจะพันฐานมวยผมด้วยแถบผ้าไหมสีฟ้า ชมพู หรือ แดง เป็นต้น

ยุคที่ 4 ยุคเมจิ ถึง ยุคโชวะ (ค.ศ.1868-1970): ควบคุมทั้งเพศหญิงและเพศชาย หลายกลุ่มคน หลายพื้นที่ โดยเฉพาะ โรงเรียน และที่ทำงาน

ประเทศญี่ปุ่นได้เปิดประเทศอีกครั้ง นำมาสู่การติดต่อกับชาติต่างๆ โดยเฉพาะชาติตะวันตก การเข้ามาของชาติตะวันตกนำเอาอุดมการณ์แนวคิดแบบใหม่เข้ามาเผยแพร่จากเดิมที่ญี่ปุ่นมีพื้นฐานแนวคิดของชาย เป็นใหญ่ การให้ความเคารพผู้ที่มีอำนาจ ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมประเพณี ทำให้ญี่ปุ่นเริ่มเปลี่ยนประเทศมาสู่ ความเป็นสังคมสมัยใหม่ เมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนทรงผมก็เกิดการเปลี่ยนแปลง ทรงผมแบบญี่ปุ่นเปลี่ยน รูปแบบเป็นสากล ไม่มีรูปแบบทรงผมที่เคร่งครัดแบบทรงผมญี่ปุ่นในยุคก่อน ทรงผมของคนญี่ปุ่นถูกสร้างให้มี ลักษณะตามค่านิยมแบบตะวันตกแทนที่ค่านิยมแบบญี่ปุ่น

เพศหญิงและเพศชายมีเสรีภาพในการเลือกทำทรงผมมากขึ้น ทรงผมไม่ได้ควบคุมเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่ หนึ่งเหมือนเช่นยุคที่หนึ่งถึงสามอีก ทรงผมควบคุมผ่านทางอุดมการณ์แบบตะวันตกผ่านทางหลายๆหน่วย การ ควบคุมแพร่กระจายการไปในหลายพื้นที่ เช่น ใน โรงเรียนในชั้นประถมถึงมัธยมต้น เด็กนักเรียนญี่ปุ่นต้องทำ ทรงผมแบบที่โรงเรียนกำหนดเช่น เด็กผู้หญิงต้องมัดเกล้า ผูกโบว์ ตัดผมหน้าม้า ซึ่งกลายเป็นสัญลักษณ์หนึ่ง ของเด็กญี่ปุ่น หากนักเรียนไม่ทำทรงผมแบบที่โรงเรียนกำหนดก็จะผิระเบียบของทางโรงเรียนก็จะถูกลงโทษ โดยคุณครู , ในโรงงานอุตสาหกรรม ลูกจ้างพนักงานต้องใส่หมวกเก็บผมให้เรียบร้อย เพื่อความสะดวกในการ ปฏิบัติงานเป็นการควบคุมไม่ให้ผมมาปกปิดใบหน้า อันจะส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดน้อยลงและ นำไปสู่การสูญเสียกำไร ซึ่งจะขัดต่อแนวคิดทุนนิยมที่เน้นประสิทธิภาพของการทำงาน , ในที่ทำงาน พนักงานก็

ยังต้องตัดผมให้เรียบร้อยไม่ปล่อยให้ผมยาวรุงรัง เราจะพบเห็นผู้ชายวัยทำงานของญี่ปุ่น มักจะใส่สูทตัดผมทรง ทรง ย้อมผมสีดำ กลายเป็นเอกลักษณ์ของชายวัยทำงานของญี่ปุ่น การที่ตัดผมแบบนี้เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้น่าเชื่อถือและสร้างความเป็นระเบียบวินัยในองค์กร ดังนั้นการควบคุมในยุคที่สี่นี้ไม่ใช่การควบคุมทางร่างกาย แต่เป็นการยกระดับการควบคุมให้อยู่ในกระแสสังคมทุนนิยม โดยเปลี่ยนจากการควบคุมผ่านตัวบุคคลมาเป็นกลุ่มคนแทน

ภาพที่ 13 ลักษณะทรงผมของพนักงานบริษัท และ ลูกจ้างในโรงงาน
ที่มา <http://www.jat-languagecafe.com/newsite/highlight/display.php?id=107>

ยุคที่ 5 ปลายยุคโชวะ ถึงยุคเฮเซ (ค.ศ.1980-ปัจจุบัน): ควบคุมกลุ่มวัยรุ่นผ่านการสร้างโลกเสมือนจริงของสื่อสารมวลชน

ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ ปกครองแบบประชาธิปไตย เศรษฐกิจแบบทุนนิยม และกลายมาเป็นมหาอำนาจของโลกทั้งทางเศรษฐกิจ และ วัฒนธรรม โดยญี่ปุ่นกลายเป็นผู้นำกระแสวัฒนธรรมไม่ได้เป็นผู้ตาม วัฒนธรรมตะวันตกดังเช่นในยุคก่อนหน้า กระแสวัฒนธรรมที่สำคัญนั้นคือ J-POP ผ่านทางสื่อสารมวลชนต่างๆ เช่น นักร้องนักแสดง การ์ตูน เพลง ละคร ภาพยนตร์ จากกระแสนี้ทรงผมของคนญี่ปุ่นกลายเป็นที่นิยมแพร่กระจายไปทั่ว โดยเฉพาะในเอเชีย กลายเป็นกระแสแฟชั่นทรงผมญี่ปุ่น

ในยุคนี้ทรงผมจึงกลายเป็นพื้นที่ของการแสดงออกของตัวตน แต่ในขณะเดียวกัน โลกยุคโลกาภิวัตน์นี้ กระแสวัฒนธรรมมีการไหลลื่น เคลื่อนย้าย และผสมผสานได้ตลอดเวลาผ่านการติดต่อสื่อสารและการนำเสนอของสื่อสารมวลชน ดังนั้นสื่อจึงมีบทบาทในการสร้างกระแสทรงผมและสร้างโลกเสมือนจริงเป็นพื้นที่ให้คนญี่ปุ่น โดยเฉพาะวัยรุ่นซึ่งเป็นผู้ที่ต้องการแสดงออกทางตัวตนให้เห็นเด่นชัดมากที่สุด ในสังคมญี่ปุ่น แม้จะมีเสรีภาพในการเลือกทำทรงผม แต่การเลือกที่จะทรงผมรูปแบบใดก็ย่อมต้องตัดสินใจจากกระแสความนิยม

ในช่วงเวลานั้นๆ ดังนั้นทรงผมจึงเป็นทั้งพื้นที่ในการสร้างตัวตนให้อำนาจของแต่ละคนผ่านทางทางเลือกที่จะทำทรงผมแบบไหน แต่ในขณะที่เดียวกันทรงผมก็ถูกรอบงำจากกระแสแฟชั่นทางสังคมทับซ้อนอีกทางหนึ่งด้วยนั่นเอง

ปัจจุบันประเทศไทยมีร้านทำผมและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับทรงผมทั้งของหญิงและชายเป็นจำนวนมาก เป็นธุรกิจที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของวัยรุ่น ที่ต้องการปรับเปลี่ยนทรงผมของตนให้เหมือนกับนักร้องนักแสดงที่แต่ละคนนิยม วัยรุ่นชายบางคนนิยมทำทรงผมให้ยุ่งๆ ขึ้นไปคนละทิสละ หรือบางคนเซตผมโดยปักผมไปด้านใดด้านหนึ่ง ทำทรงผมแสดตรง ทรงผมไถข้าง เป็นต้น ทรงผมของผู้หญิงเองก็มีหลากหลายมาก ถ้าต้องการสร้างความน่ารักสดใสตามนักร้องนักแสดงหญิงก็มักจะตัดผมหน้าม้า ดัดลอน ถักเปียเป็นแบบต่างๆ หรือต้องการบุคลิกที่ดูห้าวหาญ คล่องแคล่ว ก็มักจะซอยผมสั้น ตัดผมประบ่า หรือตัดสั้นเป็นบ๊อบ หรือการเลียนแบบทรงผมนางเอกในการ์ตูน เช่น ทรงทวินเทล (Twin Tail) ซึ่งก็จะมัดผมแกละทั้งสองข้าง โดยตัวละครสาวๆที่ไว้ผมทรงนี้ก็มี ทลิกิโนะ อุซางิ นางเอกจากการ์ตูนเรื่อง เซเลอร์มูน เป็นต้น และยังมีทรงผมมักจะถักเปียสองข้างติดเครื่องประดับเช่น โบว์ ลูกไม้ให้พะรุงพะรัง ซึ่งเป็นการแต่งตัวตามแบบที่เรียกว่า โคลิด้า ซึ่งจะเลียนแบบตุ๊กตาหรือนักร้องเป็นหลัก รวมไปถึงการนิยมการทำสีผมซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งหญิงและชาย นอกจากนี้ยังมีทรงผมแบบแปลกๆอีกด้วยที่วัยรุ่นญี่ปุ่นสร้างขึ้นมาเองเพื่อการมีตัวตนและเป็นผู้นำ เช่น กระแสแฟชั่นที่เรียกกันว่า “กังกุโร” ที่นิยมในหมู่นักเรียนมัธยมปลายญี่ปุ่นที่นิยมทำผมให้กระเซอะกระเซิงที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งทาเปลือกตาด้วยอายแชโดว์สีขาว ดิคชนตาปลอมเป็นแพ ทาลิปสติคให้หนากว่าริมฝีปากจริง ใส่เสื้อสายเดี่ยว ใส่กระโปรงให้สั้น รวมถึงใส่รองเท้าสั้นดิคหนาและสูง

❖ 2. ทรงแม: อัฒลัษณ์ขงคนญีปุ่นตั้งแฒอดีตถึงปัจจุบัน

จกการที่คนญีปุ่นสร้งรฐบแบบทรงแม รฐบแบบทรงแมมีความสัมพันธ์กับสถนภพทงสังคมต่งๆ ทรงแมจึงถือเป็นการสร้งอัฒลัษณ์ให้แ่ก่ตัวต่นอิกอย่ง จึงทำให้สามารถบ่งบอกอัฒลัษณ์เกี่ยวกับชนชั้นทงสังคม เพศสภวะ อชีพ วัฒนสมัย และวัย

ยุคที่1 ยุคโคะฟ่ง (ค.ศ.250-538): อัฒลัษณ์ทงเพศภวะ

ทรงแมยังไม่แสดงให้ถึงชนชั้นไค่อย่งชัดเจนเนื่องจกบริบททงสังคมยังไม่มีการแบ่งชนชั้นแ่ทรงแมแสดงให้รู้วเพศหญิงและชายมีความแตกต่างกันโดยคจกการทรงแมที่แตกต่างกันในช่วงของการเก็บเกี่ยวผลผลิต

ยุคที่2 ยุคอะซึกะ ถึง ยุคอะซึจิโมะโมะยะมะ (ค.ศ.538-1603): อัฒลัษณ์ขงเพศภวะและชนชั้น

ช่วงที่1 ยุคอะซึกะและนาระ (ค.ศ.538-794): อัฒลัษณ์ขงเพศ/ความเป็นชาย และชนชั้นขุนนาง

ในยุคที่สองนี้ญีปุ่นเริ่มสร้งประเทศชัดเจน ทรงแมจึงแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นขงการแบ่งชนชั้นทงสังคม ในยุคนี้ ทรงแมแสดงให้เห็นถึงการแบ่งชนชั้นขงเพศชายชัดเจนที่สุดเพราะ ทรงแมขงผู้ชายชาวบ้านและผู้ชายชั้นสูงจะแตกต่างกันชัดเจนกว่เพศหญิงเพราะชายชนชั้นสูงคือชนชั้นขุนนางจะต้องรวบมตึงมัดแน่นและมีการใส่หมวกคะบุดะซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้รู้วอยู่ในชนชั้นสูงแสดงให้เห็นวชนชั้นขุนนางเริ่มมีการใช้เครื่องประดับตกแต่งทรงแมเพิ่มเติมกว่ชนชั้นอื่น ๆ

ช่วงที่2 ยุคเฮอัน (ค.ศ.794-1185); อัฒลัษณ์ขงเพศ/ความเป็นหญิงและ ชนชั้นสูง

สภทงสังคมญีปุ่นเป็นสังคมแบบชายเป็นใหญ่ ทรงแมขงผู้ชายจึงไม่มีการแบ่งแยกทรงแมเป็นชนชั้นต่งๆ แ่ทรงแมกลับถูกใช้ในการสร้งอัฒลัษณ์ให้กับผู้หญิงในยุคนี้เพื่อแบ่งแยกเพศหญิงและชายให้เกิดความชัดเจน โดยที่นอกจากจะแบ่งแยกเพศหญิงและชายแล้ว เพศหญิงด้วยกันเองก็สร้งอัฒลัษณ์ความเป็นหญิงให้แตกต่างกัน โดยเป็นการทำทรงแมที่แบ่งตามชนชั้นกล่าวคือ หญิงชาวบ้านจะมัดรวบม แ่หญิงชนชั้นสูงจะปล่อยผมยาวสลวย

ช่วงที่3 ยุคคะมะคุระและยุคอะซึจิโมะโมะยะมะ (ค.ศ.1186-1603); อัฒลัษณ์ขงเพศ/ความเป็นชาย และชนชั้นนักรบ

ในช่วงนี้เป็นช่วงสงครามกลางเมือง เมื่อบ้านเมืองเกิดสงครามการสู้รบ ทรงแมกลายเป็นอัฒลัษณ์ที่สำคัญขงผู้ชาย ชนชั้นนักรบในยุคนี้ เพราะทรงแมขงนักรบจะต้อง โคนผมซึ่งเป็นทรงแมที่แสดงออกอย่งชัดเจนเพราะการไม่ไว้ผมให้กรรุงรัง หรือ จัดแแต่งให้เป็นทรงแม ทำให้เห็นถึงลักษณะขงนักรบที่ต้องเข้มแข็ง นำ

เกรงขาม มีจิตใจใฝ่ต่อการสู้รบ ไม่ห่วงเรื่องความสวยงาม และที่สำคัญแสดงถึงความซื่อสัตย์ที่เป็นลักษณะสำคัญของการเป็นนักรบที่ต้องจงรักภักดีต่อเจ้านาย

ยุคที่3 ยุคเอโดะ (ค.ศ.1604-1868): อัตลักษณ์ของเพศหญิง ชนชั้นเกอิชา

ทรงผมในยุคนี้เป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์เพศหญิงชัดเจนที่สุด เมื่อญี่ปุ่นปิดประเทศสร้างวัฒนธรรมของตนเอง ทรงผมในช่วงนี้เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านความงามของหญิงญี่ปุ่น โดยผ่านทรงผมแบบเกอิชา และการเกิดทรงผมที่หลากหลายรูปแบบในยุคนี้ โดยที่ทรงผมในยุคนี้ล้วนเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์เพศหญิงและหน้าที่ของเพศหญิงในสังคมญี่ปุ่นที่มีหน้าที่ในการสร้างความสุขให้เพศชายในทุกทุกชนชั้น โดยเฉพาะชนชั้นสูง เพราะทรงผมเป็นตัวกำหนดให้ผู้หญิงต้องสร้างร่างกายของตนให้เป็นไปตามความงามที่สังคมชายเป็นใหญ่กำหนดขึ้น

ยุคที่4 ยุคผสมผสานระหว่างทรงผมญี่ปุ่นกับทรงผมตะวันตก : ยุคเมจิ ถึง ยุคโชวะ (ค.ศ.1868-1970): อัตลักษณ์ของความทันสมัย

เมื่อญี่ปุ่นเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ การสร้างอัตลักษณ์แบบญี่ปุ่นดั้งเดิมเปลี่ยนเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของคนญี่ปุ่นให้เป็นรูปแบบตะวันตก ทรงผมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของแต่ละคนในสังคมเพราะทรงผมของแต่ละอาชีพจะแตกต่างกันไป เช่น ทรงผมของนักเรียน ทรงผมของคนทำงาน เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากในอดีตตามแนวคิดแบบตะวันออกทรงผมแบบญี่ปุ่นจะเป็นสิ่งที่แบ่งเพศและชนชั้น อย่างชัดเจนว่าแต่ละคนว่าเป็นเพศใดชนชั้นใด แต่เมื่อญี่ปุ่นรับแนวคิดตะวันตกเข้ามาในยุคนี้ จึงเปลี่ยนให้ทรงผมไม่สามารถใช้แสดงอัตลักษณ์แบ่งเพศและชนชั้นอีกต่อไป เพราะทรงผมไม่มีรูปแบบที่ตายตัวตาม ทรงผมจึงไม่สามารถกำหนดชนชั้นทางสังคมอีกต่อไป

ภาพที่14 ลักษณะทรงผมของนักเรียนประถมญี่ปุ่น
ที่มา <http://teen.mthai.com/education/25351.html>

ยุคที่5 ยุควัฒนธรรมนิยมทรงผมญี่ปุ่น: ปลายยุคโจวะ ถึงยุคเฮเซ (ค.ศ.1980-ปัจจุบัน): อัตลักษณ์วัยรุ่นสมัยใหม่

ทรงผมแสดงให้เห็นถึงตัวตนของคนญี่ปุ่นที่มีความหลากหลายผ่านทางทรงผมของแต่ละคนในแต่ละช่วงอายุ ทรงผมในยุคนี้สะท้อนภาพสังคมญี่ปุ่นที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเก่าและใหม่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีพบว่าคนรุ่นเก่าคือ ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่วัยทำงาน ก็มักจะยังทำทรงผมให้มีรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่นิยมข้อมผม สีสันฉูดฉาด อาจจะเป็นเพราะหน้าที่ในสังคมที่กำหนดและความเชื่อที่เน้นไปที่การสร้างชาติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีแบบแผน ในขณะที่เดียวกันทรงผมของวัยรุ่น ซึ่งถือเป็นคนรุ่นใหม่ กลายเป็นไม่มีรูปแบบทรงผมที่ตายตัว เปลี่ยนแปลงทรงผมไปตามกระแสแฟชั่น แต่วัยรุ่นญี่ปุ่นไม่ได้เป็นผู้ตามกระแสเพียงฝ่ายเดียว วัยรุ่นญี่ปุ่นก็มีการสร้างทรงผมเป็นของตนเอง แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์เป็นผู้นำ

ภาพที่15 ทรงผมของผู้หญิงในยุควัฒนธรรมนิยมทรงผมญี่ปุ่น (ซ้าย)
ที่มา http://www.deviantart.com/morelikethis/44578375?view_mode=2

ทรงผมของผู้ชายในยุคนิยมวัฒนธรรมญี่ปุ่น (ขวา)
ที่มา <http://www.jpankiku.com/jnews/2008dec03.html>

❖ 3. ทรรศนะ: ผู้กระทำและผู้สร้างสรรค์

ยุคอะซึกะ ถึง ยุคเอโดะ (ค.ศ.538 -1868): อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนต่อสังคมญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นอยู่ในสังคมสมัยเก่าเป็นลักษณะสังคมประเพณี ทรงผมจึงเป็นเครื่องมือในการควบคุมคนโดยผ่านทรงผมเป็นการควบคุมที่เกิดจากชนชั้นผู้ปกครองและชนชั้นสูงในสังคม เน้นการควบคุมคนภายในประเทศด้วยตนเอง ขณะเดียวกันแม้ทรงผมจะเป็นเครื่องมือของผู้นำญี่ปุ่นในการสร้างอำนาจให้แก่ตนเองและควบคุมคนในประเทศ อีกด้านหนึ่งก็แสดงให้เห็นว่าประเทศญี่ปุ่นก็ตกอยู่ในฐานะผู้ถูกระงับด้วยเช่นกัน เพราะการที่รับเอาวัฒนธรรมจากจีนส่งผลให้แนวคิดพื้นฐานของสังคมญี่ปุ่นตกอยู่ภายใต้แนวคิดแบบชายเป็นใหญ่ การเคารพให้ความสำคัญกับผู้อาวุโสและเน้นสังคมที่เป็นระบบระเบียบ เน้นการควบคุมคนให้เชื่อฟังผู้นำ แนวคิดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นจากการสร้างรูปแบบทรงผมที่สร้างขึ้นมากับการควบคุมร่างกายของมนุษย์ ควบคุมเพศ และแสดงชนชั้นทางสังคม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในโลกตะวันตก โดยเฉพาะประเทศจีนดังนั้นทรงผมในช่วงนี้ จึงแสดงให้เห็นว่าประเทศจีนมีอำนาจทางวัฒนธรรมและเป็นฝ่ายผู้กระทำต่อประเทศญี่ปุ่น

ยุคเมจิ ถึง ยุคโชวะ (ค.ศ.1868-1970): อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกต่อสังคมญี่ปุ่น

ในช่วงนี้ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคสมัยแห่งการปฏิรูปประเทศ เรียกว่าการปฏิรูปเมจิ ประเทศญี่ปุ่นเริ่มก้าวออกจากการเป็นสังคมสมัยเก่าเข้าสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ พร้อมกับการเข้ามาของชาติตะวันตก การเปลี่ยนแปลงทางทรงผมจากแบบญี่ปุ่นมาสู่แบบตะวันตกเป็นสากล ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ไม่เน้นการประดับตกแต่ง เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าพื้นฐานแนวคิดทางสังคมญี่ปุ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอีกครั้งโดยเปลี่ยนจากการรับอิทธิพลของประเทศจีนมาเป็นอิทธิพลของชาติตะวันตก แสดงให้เห็นถึงการตกเป็นผู้ถูกระงับจากชาติตะวันตก

ปลายยุคโชวะ ถึงยุคเฮเซ (ค.ศ.1980-ปัจจุบัน): ญี่ปุ่น ผู้กระทำและผู้สร้างสรรค์กระแสดความนิยม

ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่แบบเต็มตัว ประเทศญี่ปุ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่กลายเป็นผู้สร้างสรรค์สร้างทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งก็คือการสร้างทรงผมในแบบของญี่ปุ่น จนกลายเป็นกระแสทรงผมญี่ปุ่น และ กระแสวัฒนธรรมญี่ปุ่น (J-POP) ดังนั้นในยุคปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นผู้สร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของตนขึ้นมาเอง แต่ในอีกด้านหนึ่งในยุคปัจจุบันนี้ แม้ว่าประเทศญี่ปุ่นจะไม่ได้ตกเป็นผู้ถูกระงับครอบงำทางแนวคิดหรือทางวัฒนธรรมจากประเทศไหนๆ โดยตรงดังเช่นในอดีต แต่การควบคุมเปลี่ยนรูปแบบจากการเป็นผู้ถูกระงับโดยปัจจัยภายนอกมาเป็นปัจจัยภายในซึ่งเป็นการควบคุมกันเอง โดยผ่านทางสื่อสารมวลชนเช่น นักร้องนักแสดง การ์ตูน จนกลายมาเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับและครอบงำให้คนในสังคมญี่ปุ่นปฏิบัติตาม และทำหน้าที่เป็นผู้สร้างและส่งผ่านวัฒนธรรมจากประเทศญี่ปุ่นไปสู่ประเทศต่างๆทั่วโลก

สรุปผลการวิจัย

ทรงผมเป็นพื้นที่ในการควบคุม/ครอบงำของชนชั้นผู้ปกครอง/ผู้มีอำนาจ และสำหรับคนบางกลุ่มใช้ทรงผมแสดงตัวตนและอัตลักษณ์ ทรงผมจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่อวัยวะบนร่างกาย แต่ทรงมีความเกี่ยวข้องกับบริบทในสังคมญี่ปุ่น โดยในสังคมประเพณี ทรงเป็นเครื่องมือในการควบคุมคนเป็นลักษณะของการควบคุมร่างกาย โดยการจัดการกับผมให้มีรูปแบบลักษณะเป็นทรงชัดเจน การสร้างรูปแบบทรงผมเกิดขึ้นจากค่านิยมของผู้นำ โดยเฉพาะเพศชาย ตามแนวคิดชายเป็นใหญ่ที่รับมาจากประเทศจีน ทรงผมจึงเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการควบคุมร่างกายคนญี่ปุ่นให้มีระเบียบวินัย ดังนั้นในสังคมประเพณีทรงผมจึงกลายเป็นสิ่งที่แสดงเพศและนำมาใช้ในการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคม

ทรงผมแบบญี่ปุ่นได้ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก และบริบททางสังคม จากเดิมที่รับค่านิยมทางวัฒนธรรมจากประเทศจีน เปลี่ยนเป็นการรับค่านิยมทางวัฒนธรรมแบบตะวันตก ทรงผมคนญี่ปุ่นจึงเปลี่ยนรูปแบบจากทรงผมแบบญี่ปุ่นเป็นรูปแบบสากล ทรงผมไม่สามารถควบคุมเพศและแบ่งชนชั้นทางสังคมได้อีกต่อไป

ปัจจุบันสังคมสมัยใหม่ ทำให้คนญี่ปุ่นมีสิทธิเท่าเทียม ทุกเพศมีเสรีภาพในการเลือกทำทรงผม แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้ตามด้านวัฒนธรรมมาสู่การสร้างวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งก็คือการสร้างทรงผมในแบบของญี่ปุ่นสมัยใหม่ จนกลายเป็นกระแสแฟชั่นทรงผมญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาอย่างลึกซึ้ง ในเรื่องอำนาจกับทรงผมนั้นยังคงมีลักษณะของการทับซ้อนกันสองทาง คือทรงผมเป็นทั้งการถูกครอบงำและสร้างอำนาจ โดยในสังคมสมัยใหม่ทรงผมกลายเป็นพื้นที่ของการแสดงออกถึงการมีตัวตนของแต่ละคน แสดงออกถึงการใช้อำนาจของแต่ละคนผ่านการทำทรงผมแบบต่างๆ ขณะเดียวกันทรงผมไม่ได้สร้างอำนาจให้คนโดยสมบูรณ์แบบ เพราะการที่คนญี่ปุ่นยังต้องทำทรงผมแบบต่างๆตามกระแสสังคมที่มีสื่อเป็นผู้สร้างและคอยตอกย้ำ จึงทำให้ทรงผมก็ยังมีอำนาจในการควบคุมร่างกายคนให้อยู่ภายใต้ค่านิยมในสังคม ไม่แตกต่างจากในอดีต เพียงแต่การควบคุมต่างรูปแบบกันเท่านั้นเอง

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารตีพิมพ์ภาษาไทย

ธีรยุทธ บุญมี.(2551).มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault).กรุงเทพฯ: วิชาษา.

นาตยา อยู่คง.(2555).การสร้างวัฒนธรรมบริโภคนิยมและนิยมบริโภค (Consumerism): เรือนร่างและร่างกาย (Body) ในเอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชา450366สังคมปัจจุบันในเอเชียตะวันออกเฉียง.ม.ป.ท.

นิยพรรณ(พลวัฒน์)วรรณศิริ.(2550).มนุษย์วิทยา สังคม และวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ: ธนาเพลส.

ยศ สัตตีสุมบัตติ.(2537).มนุษย์กับวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลักขณา ปันวิชัย.(2545).จดหมายจากเกียวโต.กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งเอนด์พับลิชชิ่ง.

สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์. (2544). รสนิยม: ภาษาในสังคมไทยยุคบริโภคนิยม. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือเล่ม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย.(2549).Japanatomy ยุทธศาสตร์ความคิด วิธีชีวิตญี่ปุ่น.กรุงเทพฯ:

แมนเจอร์ มีเดีย กรุ๊ป.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข.(2536).การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: แนวทางการศึกษาวิเคราะห์และวางแผน.ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

เสถียร พันธรังสี.(2508).บุชโตะ จรรยาของทหาร ดวงวิญญาณของญี่ปุ่น.ธนบุรี: สื่อการค้า.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์.(2548).Japanization .กรุงเทพฯ: openbooks.

กัญจนนภทීปี ชลสินธนากุลย์. (2551). “ฮาราจูกุพื้นที่พิเศษของการสร้างตัวตนวัยรุ่นญี่ปุ่น.” โครงร่างงานวิจัยรายวิชา450 464 การอ่านเรื่องเอเชียตะวันออกเฉียง สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชนิดา เกิดปิ่น. (2550). “ประเพณีมัดเท้า:เครื่องพันธนาคารสตรีจีน.” สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิตสาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วันวิสา พุ่มสารี. (2551). “ภาพผู้หญิงในงานภาพพิมพ์แกะไม้ของญี่ปุ่นในยุคเอโดะ.” สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัลลภาภรณ์ ทัพพะปุระณะ. (2550). “เกอิชาในสังคมญี่ปุ่น ภูมิหลัง ประวัติความเป็นมา และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง.” สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุทธศิริ พิชัยกุล. (2550). “การตกแต่งร่างกายของวัยรุ่นญี่ปุ่น.” สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิวพร ปราบเล่ง. (2552). “ชุดนักเรียนหญิง : อัตลักษณ์ของวัยรุ่นหญิงญี่ปุ่นสมัยใหม่.” สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมพร แก้วทรัพย์ศักดิ์. (2551). “กระแสJ-POPในสังคมไทย.” สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทย

การเปลี่ยนแปลงและสิ่งที่มีอิทธิพลต่อทรงผมคนญี่ปุ่น.(ม.ป.ป.). เข้าถึงเมื่อ 1 กันยายน .เข้าถึงได้จาก <http://towaiwai.com/thread-16.html>

The 25th Roni [นามแฝง]. (2555). เรื่องของผมหักกับคนญี่ปุ่น. เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน.เข้าถึงได้จาก <http://www.marumura.com/culture/?id=2724>

Jrockchon [นามแฝง]. (2555). มารู้อัศจรรย์การแต่งกาย เจร้อค . เข้าถึงเมื่อ 19 กันยายน. เข้าถึงได้จาก <http://jrockchon.exteen.com/20111220/entry>

ญี่ปุ่นกำลังพิจารณาจัดตั้ง State Investment Fund ตามรูปแบบ Temasek ของสิงคโปร์. (ม.ป.ป.).เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม. เข้าถึงได้จาก <http://www.jat-languagecafe.com/newsite/highlight/display.php?id=107>

juniperz [นามแฝง]. (2555).มาดูชุด นักเรียนญี่ปุ่น กัน. เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม. เข้าถึงได้จาก <http://teen.mthai.com/education/25351.html>

Jpankiku [นามแฝง]. Oricon ประกาศผลโหวต "ผู้ชายคนไหนที่สาว ๆ ญี่ปุ่น อยากกอดให้คลายหนาว. (ม.ป.ป.) เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม. เข้าถึงได้จาก <http://www.jpankiku.com/jnews/2008dec03.html>

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ภาษาต่างประเทศ

Szczepanski, Kallie.(2008). **Japanese Women's Hairstyles through the Ages**. Accessed September 7.

Available from <http://asianhistory.about.com/od/japan/ss/JapanHair.htm>

Nihonjinto. (2013). **Morning Musume Gen 8 w.Guides**. Accessed January 30. Available from

http://www.deviantart.com/morelikethis/44578375?view_mode=2

(2010). **Kanzashi (かんざし)**. Accessed January 30. Available from

http://gwomatsuri.blogspot.com/2010_08_02_archive.html